

Bureau
FOR social
research

Biro za
Društvena
Istraživanja

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY, SERBIA

ZORAN GAVRILOVIĆ
STJEPAN GREDELJ

PROFESIJA IZMEĐU KORUPCIJE I INTEGRITETA

Projekat "Izgradnja sistema integriteta na nivou profesija" je realizovan uz podršku Fonda za otvoreno društvo, Srbija. Stavovi i mišljenja izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju stavove donatora.

SADRŽAJ

UVOD	3
PROFESIJA, KORUPCIJA I INTEGRITET <i>Zoran Gavrilović</i>	7
ANALIZA ETIČKIH KODEKSA PROFESIONALNIH UDRUŽENJA <i>Stjepan Gredelj</i>	45
PREDLOZI ZA UNAPREĐENJE INTEGRITETA PROFESIJA <i>Zoran Gavrilović</i>	55
BIBLIOGRAFIJA	64

Društvo Srbije, kao tranziciono i postkonfliktno, suočeno je sa sistemskom korupcijom koja se ne ogleda samo u zakonima sa „korupcijskom greškom“ i/ili institucijama niskog integriteta, već i u činjenici da je društvo prihvatilo korupciju kao devijaciju usled čega je ona postala društveno tolerantna pojava. Upravo iz tog razloga korupciju vidimo pre svega kao devijaciju, a ne bolest, avet ili đavolsku stvar, jer ona je i uzrok i posledica stanja društva, a u mnogim segmentima društva je postala funkcionalni element.

Očekujući od države da stvori (samo) normativni okvir za borbu protiv korupcije, smatramo da je najveća odgovornost za borbu protiv korupcije na (civilnom) društvu. Ma koliko država bila (ne)sprema da se bori protiv korupcije, društvo je to koje se kao osnivač države pita o sudbini borbe protiv korupcije.

Iz tog razloga tokom realizacije projekta „Izgradnja sistema integriteta na nivou profesija“, tj. njegove istraživačke faze, želimo da ukažemo na mogućnosti i prednosti ovakvog pristupa koji pretpostavlja i uključivanje kod nas zanemarenih profesionalnih udruženja u borbi protiv korupcije.

Profesionalna udruženja su deo civilnog društva koja reprezentuju asocijacije građana sa pravom ekspertize – stručnjake sa zadatkom da zastupaju njihove interese prema društvu i državi, ali i razvijaju profesiju i njen integritet iznutra.

Značaj profesija i razvoj njihovog integriteta za društvo je višestruk. Profesije su vlasnici značajnog, ako ne i najznačajnijeg resursa u savremenom društvu - (specifičnih) znanja. Znanje odavno nije samo naučna i enciklopedijska kategorija. Naprotiv, znanje je resurs koji ima svoje pojavne forme i implikacije na ekonomskom (kao roba), komunikacijskom (kao informacija), društvenom (kao faktor razvoja racionalnosti i podele rada u društvu) i političkom (kao izvor moći).nivou. Ovome treba dodati da su pripadnici profesija, pripadnici srednje (i više) klase, što „klasu zvanja i znanja“ čini nezaobilaznim partnerom u realizaciji društvenih promena.

U tom smislu teško je zamisliti izgradnju društvenog integriteta ili integritet dela društva, bez dogovora ili/i uvaženih interesa pripadnika profesija.

Uloga profesija u izgradnji integriteta društva se manifestuje na dva načina. Sa jedne strane profesije imaju monopol na znanje i njegovu primenu. S druge strane, tamo gde su monopoli postoji korupcijski potencijal te se nameće zaključak da je brana korupciji izgradnja integriteta. U društvu niskog društvenog integriteta¹, gde su institucije slabe², sprovođenje zakona arbitrarno i selektivno, a kažnjivost mala, alternativa korupciji je razvoj integriteta, kako na nivou profesije kroz jačanje profesionalog organizovanja, razvoj profesionalnog identiteta i ličnog integriteta pripadnika profesije, tako i razvojem integriteta društva i/ili dela u kojem je korupcija iznad granice tolerancije.

Imajući u vidu da se pripadnici profesije nalaze u javnom, civilnom i preduzetničkom sektoru, odnosno svetu rada, izgradnjom i jačanjem profesionalnog integriteta inicira se i izgradnja integriteta u svim navedenim sektorima.

---

1 Prema rang listi međunarodne organizacije Global integrity (www.globalintegrity.org) Srbija je od ukupno 100 poena dobila 63 za stanje pravnog okvira i njegovo sprovođenje u delo.

2 Izveštaj o napretku Srbije za 2010. godinu (http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izestaj_o_napretku_srbije_2010_sa_%20aneksom.pdf)

Shema br.1 Shema uticaja profesija

Ovo profesionalna udruženja i pripadnike profesije čini idealnim agensom i partnerom u realizaciji borbe protiv korupcije.

Sam pokušaj da se identifikuju profesionalna udruženja u Srbiji biva osuđen na propast, jer se informacije o profesionalnim udruženjima nalaze u okviru registra "Udruženja građana" Agencije za privredne registre, gde prema aktuelnoj metodologiji registracije, klasifikacije i pretrage nije moguće dobiti precizan spisak organizacija ovog tipa.

Druga vrsta problema sa kojom smo se susreli je stupanje u kontakt sa profesionalnim udruženjima. Sa jedne strane, značajan broj profesionalnih udruženja u vreme informatičkog društva nema internet prezentacije ili ih ima sa neaktivnim e-mail adresama, a sa druge strane tamo gde postoje web prezentacije sa kontaktima naišli smo na za naše društvo karakteristične modele "odlaganja stupanja u kontakt" sa relevantnim predstavnicima profesionalnih udruženja³. Tokom istraživanja, a na osnovu razgovora sa admini-

³ „Upravo smo imali godišnju Skupštinu ili stručni skup“, „Predsednik je previše zauzet“, „Nismo sigurni da li smo dobili Vaš upitnik, molimo Vas da pošaljete još jednom“, „Nemamo kapaciteta da popunimo upitnik“, „Prosledili smo Upravnom odboru, čekamo

strativnim i rukovodećim osobljem, primetno je ignorisanje i neza-
interesovanost ali i strah.

Naravno, sve ovo su prepreke, koje se mogu razumeti, jer je ovaj
deo civilnog društva kod nas nedovoljno istražena i pravno regu-
lisana oblast, te se zatečene reakcije mogu smatrati očekivanim po-
kazateljima da je potreban angažman kako bi se stanje u ovoj više
nego značajnoj oblasti unapredilo.

Projekat "Izgradnja sistema integriteta u profesiji" je realizovao tim
Biroa za društvena istraživanja: Ivana Jovčić – realizacija ankete,
Snežana Đapić – analiza rezultata anketnog istraživanja, Stjepan
Gredelj – analiza kodeksa, Pavle Dimitrijević koordinacija projekta i
Zoran Gavrilović – autor projekta i urednik publikacije.

---

da nam odgovori", „Da, da, da evo kolega je preuzeo obavezu da to uradi, pa Vam šaljemo
(od tada do završetka studije nismo dobili odgovor na naš upitnik prim. autora)....

PROFESIJA, KORUPCIJA I INTEGRITET

Zoran Gavrilović

Šta je profesija?

Profesija je fenomen savremenog društva, koja svoje preteče ima u rimskoj korporaciji, srednjevekovnom cehu i novovekovnom pozivu. Nastala sa specijalizacijom društvene podele rada i razvojem racionalnosti, profesija je proizvela velike promene u svetu rada i društvenoj strukturi.

U starom Rimu, pojam profesije je ukazivao na javno ili službeno priznanje koje dobija pojedinac. Takođe, profesija je značila prijavu imena i imanja pri službenom zahtevu i popisu. Kasnije značenje profesije se odnosilo na eshatološki pojam - poziv, a potom profesijom se smatralo zanimanje kojem se pojedinac u potpunosti predaje. Status profesije u početku su imala sveštениčka, lekarska, pravnička, naučnička i umetnička zanimanja. To su zanimanja koja su bila dostupna samo pripadnicima koji su bili „oslobođeni od rada“, te su ove profesije upravo zbog toga dobile epitet slobodne. Savremena shvatanja profesije su povezana sa univerzitetskim obrazovanjem i sticanjem diplome, postojanjem profesionalnog udruživanja i specifičnim profesionalnim etosom.

Pretečom proučavanja profesije smatra se Emil Dirkem. Konstatujući da savremenim društvom vladaju pravna i moralna anomija, odnosno da je zakon jačeg taj koji određuje položaj u podeli rada, on prvi ukazuje na potrebu socijalizacije profesionalnog rada kroz izgradnju profesionalnih udruženja i profesionalnog morala. Naime, Dirkem smatra da je potrebno revitalizovati profesionalno organizovanje koje bi sprečio egoizam, razvilo solidarnost i smanjilo želje za povlasticama.

Za američkog sociologa Talkota Parsonsa rast profesionalnog kompleksa tokom XX veka je značajnija pojava od nastanka kapitalističkog i socijalističkog načina organizacije proizvodnje, jer su profesije preuzele lidersku ulogu u savremenoj organizaciji rada. Ono što je za kapitalizam bila institucionalizovana aristokratija i preduzetnik, to je profesija za savremeno društvo, jer su profesije uspostavile kontrolu nad znanjem. Za svoj uspon profesija duguje razvoju i institucionalizaciji racionalnosti, univerzitetu i primeni stečenog znanja, što je zajedno deo procesa modernizacije savremenog društva. Parsons smatra da treba staviti znak jednakosti između profesionalizacije i racionalizacije, jer se radi o sinonimima.

Prema Parsonsu, profesionalizacija podrazumeva postojanje formalnog i specifičnog obrazovanja, razvoj praktičnih veština i znanja koja se upotrebljavaju u društvene svrhe. Sa društvenog aspekta, razvoju profesije doprinese nastanak tzv. asocijativnog tipa strukturisanja savremenih društava (današnjim rečnikom rečeno organizacije civilnog društva) koji karakterišu naglašeni egalitarizam, voluntarizam i procedura.

Egalitarizam se manifestuje u jednakosti, demokratičnosti i kolegijalnosti. Voluntarizam se ogleda u organizovanju profesionalnih udruženja i podvrgavanju uputstvima profesionalaca od strane klijenata. Procedura na nivou profesije prozilazi iz činjenice da pripadnici profesije koriste posebna znanja sledeći naučno zasnovane metode.

Parsons nudi definiciju profesije kao insitucije, tj. „integrisan skup insitucionalizovanih uloga koje imaju stratešku važnost za posmatrani društveni sistem“. Profesiji se može pristupiti i kao kolektivitetu, jer ona ima jedinstven sistem interakcije čije granice su uloge koje čine sistem. Pored interne, profesija ima i eksternu dimenziju, jer profesija reguliše ostvarivanje interesa klijenata. Za Parsonsa da bi jedno zanimanje postalo profesija mora imati visok stepen integrisanosti koja se meri postojanjem zajedničkih vrednosti i ciljeva, kolegijalnosti, predanosti pozivu i profesionalnoj etici.

Slično Dirkemu i Parsons uviđa značaj razvoja profesionalnog modela. Za razliku od poslovnog koji je okrenut ka privatnom interesu,

profesije su okrenute prema pružanju usluga klijentu ili na rad za opšte dobro ili dobro za napredak nauke.

E. Grinvud (Greenwood) profesiju poima kao zanimanje koja ima:

- Profesionalna znanja koja se baziraju na odgovarajućim naučno-tehničkim znanjima pa je nastajanje profesije uslovljeno postojanjem odgovarajuće teorije (nauke) za dati segment stvarnosti
- Profesionalno delovanje koje ima karakter ekspertskeg delovanja i počiva na prepoznatljivom teorijskom znanju na dati praktičan problem koji treba rešiti
- Profesionalna aktivnost je izdvojena kao osobena delatnost koja je sankcionisana i zaštićena odgovarajućim društvenim pravilima, gde su data institucionalizovana ograničenja za obavljanje date delatnosti i utvrđene odgovarajuće privilegije
- Profesionalno delovanje sledi dati profesionalni etički kodeks čime se osigurava samokontrola profesionalne delatnosti
- Profesionalni život pripadnika profesije koji stiče obeležija osobene profesionalne subkulture sa osobenim stilom ponašanja u radu i izvan rada

Ronald Pavalk uvodi pojam „stepen profesionalizacije“ kako bi objasnio razliku i prelaz od profesije do zanimanja (vidi Tabelu 1).

Dimenzija	Zanimanje	Profesija
Tip znanja, značaj teorije	Teorijsko znanje odsutno	Teorijsko znanje prisutno
Tip obrazovanja	Kratko, nespecijalističko, baratanje „stvarima“	Dugo, specijalističko, baratanje znakovima
Motivacija	Vlastiti dobiti	Dobrobit klijenta
Autonomija	Odsutna i nebitna	Prisutna i bitna u radu
Identifikacija sa zanimanjem	Kratkoročna	Dugoročna
Smisao za zajedništvo u radu	Nizak	Visok
Etički kodeks	Razvijen	Nerazvijen
Značaj društvenih vrednosti	Beznačajan	Značajan

Tabela 1. Stepen profesionalizacije

H. Vilenski je proučavajući osamnaest profesija uočio postojanje faza u profesionalizaciji. Najpre dolazi do povećanja broja onih koji se bave izvesnom profesionalnom delatnošću. Potom se stvaraju posebne škole za dato profesionalno obrazovanje, a zatim i profesionalna udruženja koja nastoje da ostvare zakonsku zaštitu date profesionalne delatnosti i na kraju se uspostavlja etički kodeks profesije.

Svaka profesija ima svoje ustanove: univerzitet, radnu zajednicu gde pripadnik ostvaruje pravo na rad i profesionalno udruženje ili komoru. Svaka od ustanova ima svoje funkcije na personalnom i društvenom nivou.

Ustanova	Personalna funkcija	Društvena funkcija
Obrazovna	Sticanje prava na ekspertizu-diplome	Pružanje i verifikacija profesionalnih znanja u formi prava na ekspertizu
Poslovna	Ostvarivanje prava na rad i karijere	Učešće u podeli rada stvaranjem i razmenom usluga i roba/dobara
Zastupničke	Ostvarivanje prava i interesa kao pripadnika profesije	Socijalizacija profesionalnog rada kroz razvoj profesionalne etike i monitoring prava na ekspertizu Zastupanje profesije pred akterima u svetu rada i javnih politika

Tabela 2. Institucionalni okvir profesije

Iz priložene tabele se vidi da pripadnik profesije od svoje inicijacije u profesiju ima više uloga, koje se neretko konfrontiraju. Ovo se posebno odnosi na poslovnu i profesionalnu dimeziju, za koju Parsons vidi rešenje u razvoju racionalnosti. Međutim, ovo „rešenje“ je ograničenog karaktera u društvima u kojima je racionalnost još u povoju, i gde se potiskuje profesionalno u korist poslovnog i ličnog. Isto važi za odnos između „ostvarivanja prava na rad i karijeru“ i monitoringa (zlo)upotrebe prava na ekspertizu. Sve ovo nas vodi ka zaključku da unutar profesije kao institucije postoje ne samo skladni statusi i uloge, već i višeslojna različitost koja dovodi i do sukobljavanja identiteta i interesa.

Posmatrajući istoriju profesionalnog organizovanja možemo zaključiti da postoje dva načina profesionalizacije. Prvi etastički, a drugi volunтарыstički.

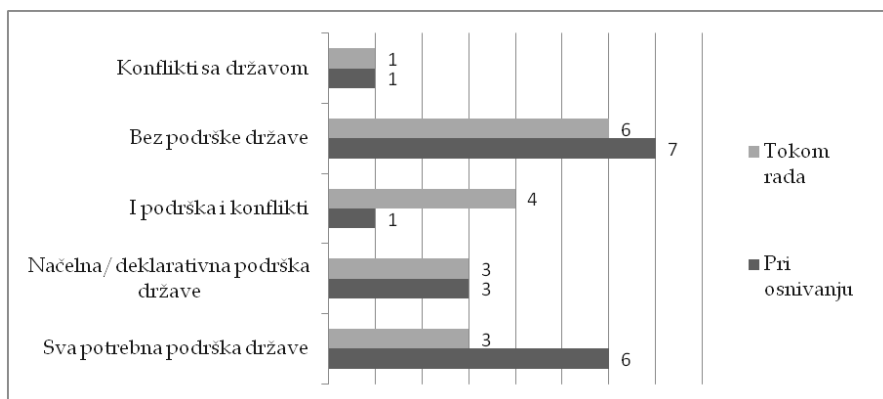
Etastički model profesionalizacije karakteriše dominacija države u izgradnji profesije. Ona je ta koja organizuje sistem edukacije, fi-

nansiranja rada ustanova, kreiranje i donošenje zakona koji regulišu oblast u kojoj deluje profesija, osnivanje i uređivanje profesionalnog organizovanja. Voluntaristički model karakteriše nastojanje jednog ili više vlasnika ekspertize koji žele da (re)organizuju profesiju i oni su najčešće ignorisani ili u sukobu sa državom, ali i pripadnicima profesije.

U Srbiji postoje tri talasa profesionalizacije. Prvi do II svetskog rata u kojem dominira voluntaristički model, gde pripadnici profesija iniciraju osnivanje profesionalnih udruženja. Drugi, od početka 50-ih godina XX veka u kojem država uz veliki uticaj partije osniva, odnosno, obnavlja rad profesionalnih udruženja.

Treći, od 90-ih godina XX veka kojim dominira osnivanje profesionalnih udruženja kao reakcija na nezadovoljstvo režimom i položajem profesije u društvu, sa ciljem sprečavanja manipulacije od strane političara i povećanja svesti pripadnika profesije o sopstvenom značaju i položaju u društvu.

U prilog tezi o postojanju dva modela profesionalizacije koja se prepliću, govori nalaz iz grafikona br.1. koji pokazuje da je isti broj profesionalnih udruženja koja su imala podršku države, kao i broj onih udruženja koji podršku nisu imali. Uočljivo je da podrška države tokom vremena opada, što ukazuje na deklarativni karakter njene podrške osnivanju profesionalnih udruženja.

Grafikon br.1 – Odnos države prema profesionalnim udruženjima

Šta je integritet, čemu on služi?

Integritet ili čestitost podrazumeva postojanje konzistentnog ponašanja, vrednosti, metoda, principa, jasnih očekivanja i rezultata. Imati integritet znači poštovati određeni sistem vrednosti, principa i načela, kako na deklarativnom tako i na ponašajućem nivou. Postoje dve vrste integriteta: institucionalni i personalni/građanski.

Institucionalni integritet obuhvata individualnu čestitost, profesionalizam, etičnost, institucionalnu celovitost i usklađenost, kao i način postupanja u skladu sa moralnim vrednostima u cilju smanjenja rizika da se javna ovlašćenja obavljaju suprotno svrsi zbog kojih su ustanovljena, što doprinosi poboljšanju kvaliteta rada institucije, a tim i povećanju poverenja javnosti.

Građanski integritet podrazumeva ostvarivanje prava na osnovu zakona uz spremnost da se u slučajevima kršenja zakona koriste zakoniti mehanizmi ostvarivanja i zaštite prava koja su uskraćena, kao i spremnost da se drugim građanima ili grupama građana pruži podrška u ostvarivanju garantovanih prava na zakonit način.

U kontekstu profesije možemo govoriti o integritetu profesije koji obuhvata: regulisano pravo ekspertize, funkcionalno profesionalno organizovanje, razvijeni profesionalni habitus i profesionalnu etiku. Tako dolazimo do dva nivoa integriteta. Prvi se odnosi na institucionalni aspekt profesije – profesionalno udruživanje, a drugi na personalni nivo, odnosno integritet pripadnika profesije.

Integritet profesije

Regulisano korišćenje ekspertize	Održivo profesionalno organizovanje	Razvijen profesionalni habitus	Razvijena profesionalna etika
----------------------------------	-------------------------------------	--------------------------------	-------------------------------

Shema br.2 Aspekti integriteta profesije

Ekspertiza je specijalno znanje ili poznavanje neke oblasti, za šta je formalni dokaz sertifikat koji je izdat od relevantne obrazovne institucije. Na taj način vlasnik diplome/sertifikata simultano postaje vlasnik monopola na tumačenje dela stvarnosti za koji mu je izdata diploma. Upravo je ekspertiza ta koja zanimanje odvaja od profesije. Naime, profesija je zanimanje koje uspeva da stekne visok položaj i autonomiju u društvu na osnovu svoje stručnosti za datu oblast. Da bi neko zanimanje postalo profesija potrebno je da ima: razvijenu teoriju i tehniku koje čine sistematski zaokruženu celinu i osnovu za profesionalno delovanje, zatim monopol na stručnu ekspertizu, potom prepoznatljivost od strane javnosti, profesionalnu organizovanost, razvijenu profesionalnu etiku i profesionalni žargon. Nesporno je da profesija ne postoji bez prava na ekspertizu, i po tome se razlikuje od zanimanja, ali i od ostalih profesija. Upravo je ekspertiza ta koja pozicionira profesiju u podeli rada. U zavisnosti od značaja ekspertize za društvo u datom periodu društvenog razvoja, zavisi i sam uticaj i ugled profesije u društvu.

U kontekstu integriteta profesije od presudnog značaja je regulisanje ko i pod kojim uslovima može da dobije pravo bavljenja profesijom, odnosno kako da koristi pravo ekspertize. Takođe, potrebno je normirati pod kojim uslovima se gubi pravo ekspertize, u kojem

obimu i sadržaju, odnosno definisati postupak i proces eventualnog vraćanja prava ekspertize. I na kraju, predmet normiranja mora da bude korišćenje prava ekspertize, tj. jasne procedure i mehanizama nadzora i evaluacije. To treba da obezbedi, sa jedne strane zaštitu prava klijenata profesije, a sa druge strane da osigura poštovanje procedure koje su sastavni deo prava na ekspertizu, odnosno poštovanja naučnih dostignuća u oblasti u kojoj deluje profesija.

Rezultat normiranja ovog segmenta profesije je sprečavanje monopola vlasnika ekspertiza, kao i regulisanje diskrecinog ponašanja koje svako posredovanje ekspertize sa sobom nosi. U oba slučaja dolazimo do nastanka nekontrolisanog "stručnjačkog autoriteta" ili "autoriteta struke" koji narušavaju integritet profesije. Zato je od posebnog značaja preventivno normiranje kojim se stvaraju jasne procedure, mehanizmi korišćenja ekspertize i nadzora nad procesom upotrebe, kao i prava i obaveze pripadnika profesije. Sve ovo stvara integritet ekspertize, tj. integritet ekspertskeg postupanja.

Profesionalno udruživanje je drugi stub integriteta profesije, koji zavisi od njegove interne i eksterne održivosti. Prema nekim autorima profesija ne može da postoji bez adekvatnog profesionalnog organizovanja.

Interna održivost udruženja se ogleda u stvaranju institucionalno-normativnog okvira koji treba da obezbedi zakonito i demokratsko/participativno upravljanje udruženjem, zatim evidentiranje, izdavanje licenci i njihovo uskraćivanje, komunikaciju, edukaciju i organizaciju rada u skladu sa potrebama, interesima, garantovanim pravima i propisanim obavezama pripadnika profesije.

Eksterna održivost se ogleda u mogućnosti profesionalnog udruženja da zastupa interese profesije i pripadnika profesije pre svega u pitanjima koja su od značaja za položaj profesije, kao što su formulisanje strateških akata, sistemskih zakona i podzakonskih akata, tj. na način da profesionalna udruženja postanu subjekt u društvu. Održivost profesionalnog udruženja zavisi i od toga u kojoj meri ono doprinosi definisanju kolektivnih i zajedničkih ciljeva, razvoju kolegijalnosti, predanosti profesionalnom radu i implemataciji etike profesije.

Održivost udruženja se manifestuje i u njegovoj istoriji, članstvu, organizovanosti, aktivnostima, autoritetu koji ima kod pripadnika svoje i drugih profesija, ali i uticaju koji ostvaruje na državni i civilni sektor, medije i na kraju građane kao korisnike usluga. Sve ovo za rezultat ima stvaranje institucionalnog integriteta profesije.

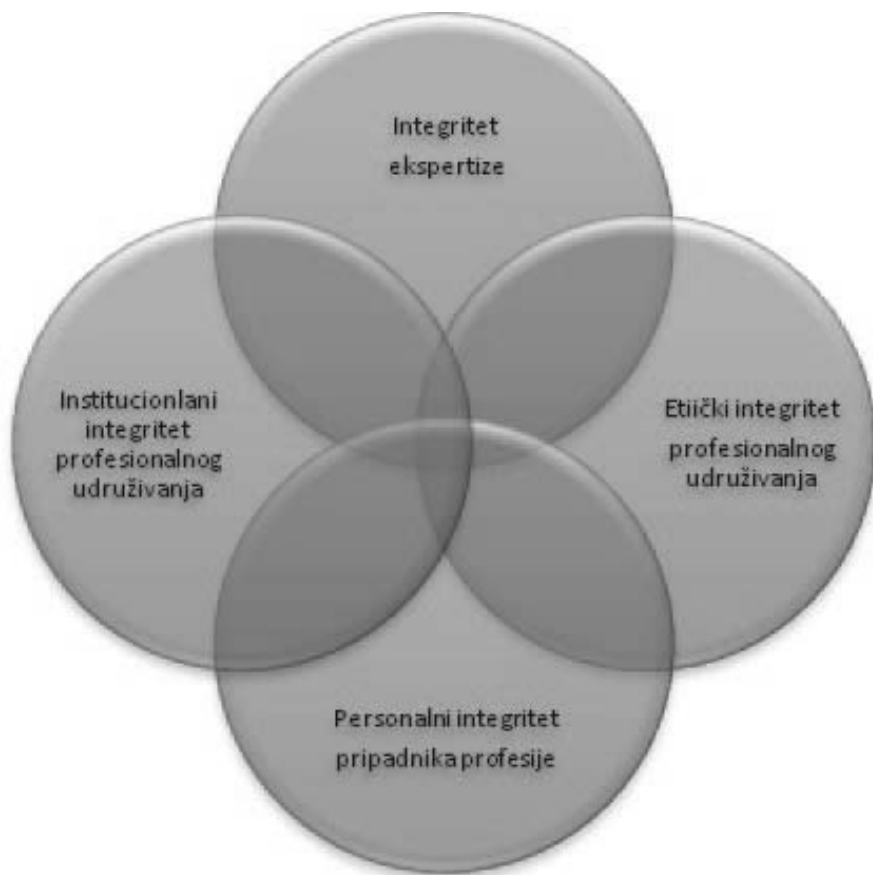
Kao što smo istakli pored institucionalne postoji i personalna dimenzija integriteta profesije koja se manifestuje u profesionalnom habitusu pripadnika profesije, tj. usklađenosti ličnih vrednosti, motivacija i modela ponašanja sa vrednostima, očekivanjima i principima koje nudi ili/i traži profesija. Centralnu ulogu u izgradnji profesionalnog habitusa ima profesionalna socijalizacija koja doprinosi formiranju profesionalnog integriteta i identiteta. U okviru ovog procesa pripadnik profesije se upoznaje sa načinom organizovanja profesije, vrednostima, principima, idealima profesije, stručnim i profesionalnim uzusima, etikom i profesionalnom odgovornošću. Sve ovo treba da doprinese razvijanju svesti o profesionalnim interesima i potrebi profesionalne solidarnosti. Kao i svaka druga socijalizacija, tako i profesionalna ima agense: institucije u kojima se obrazuju pripadnici profesije, ustanove u kojima rade, časopise i profesionalnu literaturu, profesionalne autoritete, profesionalna udruženja i kodekse profesija.

Sve ovo treba da omogući suživot ličnog i profesionalnog identiteta koji mogu da dođu u sukob što je put ka devijacijama. Takođe, nezadovoljavanje egzistencijalnih i materijalnih potreba ili nejasne nagrade i mogućnosti napredovanja mogu profesionalne vrednosti staviti u položaj ideala koji nisu (trenutno!) realni i ostvarivi.

Profesionalni kodeks kao treći stub integriteta profesije predstavlja program profesionalne socijalizacije. Profesionalnim kodeksom se određuje koje su vrednosti, ideali, principi i autoriteti od prioriteta za neku profesiju, koja su prava i obaveze pripadnika profesije, kakav odnos treba da postoji među pripadnicima profesije, građanima-klijentima i javnosti, koje su sankcije i mehanizmi za sprovođenje nad onima koji narušavaju kodeks. Kodeks kao normativni akt definiše nagrade i sankcije, odnosno očekivanja koja se odnose na profesionalni rad. O obimu i vrsti kodeksa odluku donosi profesionalno udruženje, ali je jako bitno da se njegov sadržaj do-

nese na što neposredniji i demokratski način, uz učešće što većeg broja članova udruženja.

Uspostavljanjem mehanizama etičkog upravljanja na nivou profesionalnog organizovanja stvara se jasan sistem promocije i podrške razvoju profesije, a posebno profesionalnih vrednosti i vrlina. Sa druge strane, na ovaj način profesija dobija autonoman sistem sankcionisanja neetičkog ponašanja koje umanjuje integritet profesije. I jedno i drugo grade etički integritet profesije.

Shema br3. Elementi integriteta profesije

Korupcija (na nivou) profesije

Definicija korupcije na nivou profesije najbolje oslikava pristup koji promoviramo, a prema kojem korupcija na nivou profesije ima delatnu i institucionalnu komponentu.

Delatna komponenta definicije korupcije na nivou profesije predstavlja zloupotrebu prava/monopola na ekspertizu, odnosno zloupotrebu stručnog znanja od strane pripadnika profesije. Zloupotreba prava koje pripadnik dobija sticanjem određenog znanja i zvanja je vrsta korupcije.

Ovako zamišljena definicija korupcije opisuje korupciju kao individualni čin pojedinca - eksperta, odnosno njegov izbor da zloupotrebi pravo ekspertize na način sa kojim će doći u sukob sa zakonom i/ili profesionalnim standardima.

Želeći da izbegnemo redukciju korupcije na (samo) individualni nivo opredelili smo se za definiciju koja pojavu korupcije definiše na dva, međusobno povezana nivoa i bez čijeg obostranog sagledavanja rizikujemo da upadnemo u redukcionizam ili holizam.

Za razliku od delatnog aspekta definicije koji se oslanja na Kiltgardovu definiciju korupcije, institucionalni aspekt za teorijsku osnovu ima Parsonsovo poimanje profesije (i) kao institucije.

Naime, Parsons smatra da se profesija može posmatrati kao institucija, jer ima kolektivne i zajedničke ciljeve i jedinstven sistem interakcije čije granice određuju uloge koje čine sistem. Profesiju institucijom čini i njeno okruženje, odnosno njeni klijenti, jer članovi profesije stoje između raznih delova društvene strukture (pravnici između javne vlasti, normi, pojedinaca i društvenih grupa; lekari između sveta bolesti i sveta zdravlja; nastavnici između dečijeg sveta, odnosno sveta relativne neobrazovanosti i sveta statusa potpuno obrazovanog člana društva). Upravo postojanje klijenata je važno za razumevanje Parsonsovog poimanja profesije kao institucije, jer je reč o mnoštvu međuzavisnih modela i uloga. Uloga klijenta je veoma važna za postojanje statusa i uloga, kao što je profesija bitna za postojanje uloge klijenta.

Prema Parsonsu, profesija predstavlja model organizovanja akcionog sistema preko moralnog angažovanja subjekta u pravcu društvene integracije. Istovremeno, profesija definisana kao institucija određuje statute i uloge, način ostvarivanja interesa (i prava), čime postaje relациона i regulativna pojava. Da bi jedna profesija bila institucija ona mora imati visok stepen integrisanosti, koji se ogleda u zajedničkim ciljevima, koji se istovremeno razlikuju od drugih profesija. Osnov integracije profesije se nalazi u zajedničkim ciljevima i vrednostima, kolegijalnosti, etici i predanosti pozivu.

Na osnovu napred iznetog, korupcija na nivou profesije podrazumeva neodrživost profesije kao institucije. Održivost institucije se postiže ostvarivanjem potreba interesa i prava pripadnika i klijenata, u ovom slučaju pripadnika profesije i klijenata u skladu sa normativnim sistemom profesije institucije, odnosno od društva joj podarene funkcije. Iz toga proizilazi da profesija kao institucija može biti neodrživa sa eksterne (korisnici usluga profesije) i interne (pripadnici) strane.

Kao što je već napomenuto profesija kao institucija ima svoj sistem statusa-uloga koji su definisani na nivou profesionalnog udruženja i ustanova u kojima su zaposleni pripadnici profesije. Zajedno sa statusima-ulogama su definisana očekivanja, odnosno nagrade za pripadnike profesije i korisnike usluga profesije. Upravo na nivou profesionalnog organizovanja i ustanova u kojima su zaposleni pripadnici profesije, treba tražiti odgovor na pitanje o faktorima korupcije na nivou profesije.

Borba protiv korupcije i integritet profesije

Pored težnje da postignemo konsenzus o tome šta smatramo korupcijom, veoma je bitno da isto to uradimo kada je u pitanju antikorupcija.

Jedan od potencijalnih pristupa borbi protiv korupcije posmatra je kao postojanje normativnih akata, institucionalnih mehanizama, kadrovskih kapaciteta i kompetencija koje posredno ili/i neposredno na efektivan i efikasan način doprinose dijagnostikovanju, sankcionisanju i prevenciji korupcije kao pojave, kao i razvijanju novih antikoruptivnih normi, mehanizama i kapaciteta. Ovaj pristup ima dve dimenzije, odnosno fokus mu je ne samo na postojećem modelu borbe protiv korupcije, već i na tome koliko aktuelna antikorupcijska infrastruktura može da stvori novih antikorupcijskih resursa i time postane održiva i autonomna.

Međutm, i ako ima „predviđajući imperativ“ ovaj koncept se fokusira na borbu protiv korupcije, apstrahujući društveni ambijent koji determiniše (re)produkciju, ali i onaj koji stvara uslove za održivost borbe protiv korupcije.

Zato se antkorupciji može pristupiti i sa sistemskog aspekta koji se može predstaviti formulom:

Shema br.4 Formula borbe protiv korupcije

Antikorupcijski resursi obuhvataju normativne i institucionalne mehanizme, zatim kadrovi, znanja, prakse i veštine koje neposredno doprinose dijagnostikovanju, normiranju, sankcionisanju, prevenciji i monitoringu korupcije.

Zainteresovana moć predstavlja postojanje aktera (pojedinaca, grupa i institucija) koji su spremni da doprinesu borbi protiv korupcije

koristeći svoja ovlašćenja i uticaj na način kojim neće biti povređen integritet borbe protiv korupcije.

Integritet ekspertize

Ulazak u profesiju, odnosno sticanje prava ekspertize kao dela integriteta ekspertize se vrši na tri načina.

Prvi je neformalni. Pripadnikom profesije se postaje tako što osoba koja ima želju ili određeno iskustvo postane član profesionalnog udruženja. Ovaj model profesionalne inicijacije karakterišu profesije u nastajanju (lobisti, PR, propagandisti, menadžeri...) ali i profesije koje imaju tradiciju, ali nisu uspele da dovrše proces profesionalizacije, kao što je novinarstvo.

Drugi način je formalno-neobavezni. Pripadnikom profesije se postaje sticanjem fakultetske diplome, dok je članstvo u profesionalnim udruženjima neobavezno. Ovo je najzastupljeniji način sticanja prava ekspertize u Srbiji. Prva podvrsta ovog modela je dobijanje prava bavljenja profesijom od nadležnog ministarstva. To je slučaj sa veštacima, kojima pravo da obavljaju profesiju daje ministar nadležan za poslove pravosuđa. Druga podvrsta je dodatno doškolovanje za profesiju. To je slučaj sa sudijama i tužiocima koje posle predlaganja od strane Viskog Saveta pravosuđa, odnosno Državnog veća tužilaca biraju⁴.

Treći način sticanja prava ekspertize je formalno-obaveznog karaktera koji podrazumeva sticanje odgovarajuće diplome i obavezno članstvo u komori. Ovaj način sticanja prava bavljenja profesijom je zastupljen kod profesija čije je profesionalno organizovanje regulisano posebnim zakonom o profesionalnom organizovanju⁵ ili sistemskim zakonom⁶. U pojedinim slučajevima (advokati) kao uslov za sticanje prava bavljenja profesijom moraju

---

4 Zakon o pravosudnoj akademiji, Službeni glasnik RS, broj 104/2009

5 Zakon o komorama zdravstvenih radnika (naziv ovog zakona je kontradiktoran, jer se u komore udružuju profesije, a radnici u sindikate) i Zakon o advokaturi

6 Zakon o računovodstvu i reviziji, Zakon o veštačenju i Zakon o planiranju i izgradnji.

da ispune zakonom propisane uslove. Zakon predviđa da budući pripadnik advokatske profesije ne može da bude osuđivano lice, mora da ima odgovarajući integritet, tj. da je dostojan da se bavi profesijom. Od izuzetka odstupaju i revizori i računovođe gde komora uz saglasnost nadležnog ministra pravilnikom definiše uslove izdavanja licence.

Gubitak prava bavljenja profesijom je najčešće vezan za donošenje pravosnažne presude koja se između ostalog može odnositi i na zloupotrebu prava ekspertize. Zabrana bavljenja profesijom se odnosi na rok trajanja izvršenja sankcije. U profesijama čiji je rad regulisan komorskim zakonima postupak oduzimanja licence je u nadležnosti komora. Od ovog pravila odstupaju revizori i računovođe gde komora uz saglasnost nadležnog ministra pravilnikom definiše uslove oduzimanja licence, zatim sudije i tužioci o čijem razrešenju odluke donosi Visoki savet pravosuđa, odnosno Državno veće tužilaca.

Ostale profesije nemaju mehanizme za oduzimanja prava licence, odnosno ona je samoregulativnog karaktera i vezana je za donošenje pravosnažne sudske presude.

Integritet profesionalnog udruživanja

Čineći pionirske korake u ovoj oblasti pokušaćemo da utvrdimo pokazatelje stanja integriteta profesionalnih udruženja. Predložene pokazatelje smo grupisali u šest grupa: finansijsku, upravljačku, normativnu, organizacionu, funkcionalnu i antikorupcijsku.

Finansijska komponenta integriteta profesionalnih udruženja se bazira na pretpostavci da finansiranje ne sme biti prepreka (autonomnom) radu, tj. da ne sme dovesti do zarobljavanja profesionalnog organizovanja.

Rezultati istraživanja pokazuju da postoji disbalans između potrebnih i raspoloživih sredstava za rad. Ovo se posebno odnosi na profesionalna udruženja koja nemaju budžetsko finansiranje u značajnijoj meri. To otvara mogućnost zarobljavanja profesio-

alnog udruženja, jer dolazi u situaciju finansijske neodrživosti. U prilog potencijalnom zarobljavanju ide i činjenica da najveći broj profesionalnih udruženja nema odredbe koje regulišu ko pod kojim uslovima može da bude finansirer, odnosno donator. Deo ove vrste kontrole je u nadležnosti nadzornih odbora, tj. u delu poštovanja zakona. Sva analizirana profesionalna udruženja su statutom regulisala da nadzorni odbori vrše finansijsku kontrolu poslovanja koju dostavljaju skupštini.

Prema istraživanju najveći broj udruženja se finansira na volonterskoj bazi, odnosno iz članarine. Primetno je da se značajan deo profesionalnih udruženja finansira iz domaćeg poslovnog sektora, što predstavlja rizik za integritet udruženja imajući u vidu činjenicu da ova oblast nije dovoljno normativno uređena. Ovaj zaključak se odnosi i na ona udruženja koja se finansiraju iz prodaje usluga i proizvoda što ih dovodi u određeni sukob interesa i mogućnost zloupotrebe ekspertize. Veoma mali broj udruženja se finansira ili iz međunarodnih donacija ili iz državnog budžeta.

Upravljanje kao element integriteta profesionalnog udruženja podrazumeva da:

- Forme, mehanizmi i organizacija upravljanja odgovaraju potrebama profesije kao zajednice i pripadnicima profesije kao zainteresovanim stranama.

Pored teritorijalne i stručne dimenzije organizovanja koja je opšte prisutna, kod zdravstvenih profesija postoji participacija po sektoru u kojem su zaposleni pripadnici profesije.

- Izbor organa upravljanja se vrši na način koji garantuje neposrednost (putem direktnih izbora) i legitimnost (ne postoji spor oko izabranih vršilaca funkcija).

Neposredni izbori kao mehanizam izbora za skupštine garantovan je u profesijama čiji je rad zakonom regulisan, ali i u nekim profesijama koje su svoj rad regulisale Zakonom o udruženju građana. U prvopomenutim profesijama pored zakonskog okvira i statuta, sam izbor je regulisan komorskim pravilnicima.

- Izabrani organi autonomni su u odnosu na zainteresovano okruženje, pre svega državu.

Autonomnost ima tri nivoa. Prvi je apsolutna autonomija, drugi funkcionalna autonomija, a treći nivo je nepostojanje autonomije. Paradoksalno, ali je činjenično potvrđeno da profesionalna udruženja koja su osnovana komorskim zakonima imaju manji stepen autonomije od profesionalnih udruženja koja su osnovana Zakonom o udruženjima građana. Od ove matrice odstupa advokatska profesija koja ima najviši nivo autonomije, dok su primer za etatizovane profesije računovodstvo i revizija, odnosno inženjerstvo u čijim upravljačkim organima zastupnike ima izvršna vlast u liku predstavnika nadležnih ministarstva.

- Odluke se donose u demokratskom i participativnom procesu.

Svakom članu profesionalnog udruženja ili delu profesionalnog udruženja (teritorijalnog ili sekcijuskog ogranka) statutima je garantovana predlagačka moć i pravo učešća u raspravama. Manjak predstavlja obim i obaveznost učešća i upitna motivacija članova, kao i praksa (ne)dostavljanja predloga odluka i dokumenta od strane predlagača.

- Postoji autonomija prilikom izbora i formiranja kriterijuma za izbor organa profesionalnog udruženja.

Profesionalna udruženja imaju apsolutnu autonomiju u formiranju kriterijuma za izbor organa profesionalnog udruženja. Problem koji se može javiti je činjenica da su u velikom delu profesija uslovi opšteg karaktera, tako da ne postoje preventivni uslovi koji bi bili u funkciji jačanja integriteta profesije. U jednom delu profesija postoje ograničavanja koja nedozvoljavaju da se na rukovodećim mestima u profesionalnim udruženjima nalaze pripadnici profesije koji su istovremeno na državnim i političkim pozicijama.

- Izbor rukovodećih kadrova se vrši na osnovu procedura koje imaju jasne kriterijume pri predlaganju i izboru na položaje u profesionalnim udruženjima, kao i na postojanju jasnih

procedura i kriterijuma za opoziv sa položaja u profesionalnim udruženjima.

Profesionalna udruženja su ovo pitanje regulisala statutom, ali ne na dovoljno precizan način. Ovo se posebno odnosi na opoziv gde postoje opšti uslovi i organ koji donosi odluku, ali ne i na same neupitne pokazatelje opravdanosti i zakonitosti odluke.

- Postoji upravljačka struktura koja nije dovedena u pitanje od strane članova.

Upitnost upravljačke strukture predstavlja javno iznošenje argumenta da aktuelni vršioци funkcija u profesionalnom udruženju na te položaje nisu izabrani na osnovu predviđene procedure ili da nisu dobili potreban broj glasova, ili da tokom obavljanja funkcije krše pravila ili narušavaju integritet. Upitnost upravljačke strukture je prisutna u veoma malom broju profesionalnih udruženja i komora u Srbiji. Ono što se ne može smatrati upitnim, ali može se smatrati „krizom legitimiteta“ organa je situacija kada na neposredne (komorske) izbore izađe mali broj članova. Ova pojava je takođe prisutna u nekim profesijama.

- Organi profesionalnog udruženja „polazu račune“ svom članstvu.

Statuti profesionalnih udruženja je predviđeno da upravni odbori i nadzorni odbori polazu račune skupštini, kao i da se kroz sistem informisanja članstvo obaveštava o radu uprave profesionalnog udruženja.

Normativni aspekt integriteta predstavlja postojanje regulacije koja je zasnovana na aktima koji su doneti od strane samog profesionalnog udruženja, a koji su u skladu sa važećim zakonima i međunarodnim standardima. Normativna dimenzija integriteta podrazumeva da:

- Rad profesionalnog udruženja je regulisan normativnim aktom koji je usklađen sa važećim zakonima i međunarodnim standardima.

Statut kao glavni dokumenti su usklađeni sa zakonima koji regulišu profesionalno organizovanje. Ostaje sporno što pojedini zakoni⁷, a time i statuti, nisu usklađeni sa drugim zakonima. Na primer, Zakon o komorama zdravstvenih radnika koji propisuje pravo komorama zdravstvenih radnika da se dogovaraju o najnižoj ceni zdravstvenih usluga, što je u suprotnosti sa Zakonom o zaštiti konkurencije. Slične odredbe ima i Statut Inženjerske, kao i Veterinarske komore koja je jedina kažnjena od strane Komisije za zaštitu konkurencije⁸.

- Sve relevantne oblasti, procesi i akteri su normirani na način da je mogućnost arbitrarnosti i diskrecionog odlučivanja sveden na minimum.

Imajući u vidu različite nivoe pravnog regulisanja profesionalnog organizovanja postoje različiti nivoi i oblasti koje su normirane. Profesionalna udruženja koja su osnovana komorskim zakonima imaju najaveći nivo pravne regulisanosti, ali postoje oblasti koje su bitne, a nisu regulisane. Ovo se pre svega odnosi na to ko i pod kojim uslovima može da bude finansijer udruženja, ko i pod kojim uslovima može da postane član donator, koja je procedura monitorng ekspertize i sankcionisanja od strane samog udruženja, koja je odgovornost za stručnjačku grešku, koji su kriterijumi i procedure izbora dobitnika godišnjih nagrada. Obim oblasti koje nisu regulisane kod profesionalnih udruženja koja su osnovana po Zakonu o udruženjima građana je nešto veći, što je posledica činjenice da je ova oblast regulisana zakonom opšteg karaktera.

- Postoji srazmera između karaktera normativnog akta koje telo usvaja i njegovog demokratskog kapaciteta i kompetencije.

Analiza statuta profesionanih udruženja pokazuje da u pojedinim slučajevima upravni odbori i predsednik profesionalnog udruženja imaju veću moć od skupštine, što uz nizak aktivizam članstva može dovesti do potencijalne oligarhizacije profesionalnog udruženja, tj. manjka participativnosti i demokratičnosti profe-

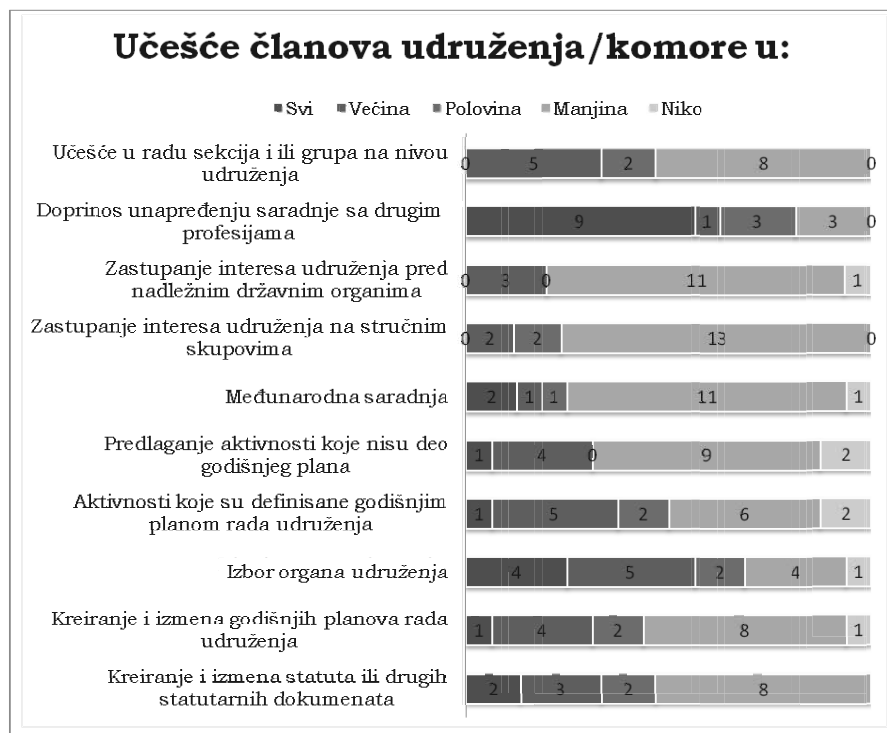
---

7 Zakon o komorama zdravstvenih radnika, član 8

8 Rešenje Komisije za zaštitu konkurencije broj 4/0-02-49/2011-03, od 17.3.2011. godine <http://www.kzk.org.rs/kzk/wp-content/uploads/2011/08/VKS-mera-zastite-konkurencije1.pdf>

sionalnog udruženja. To stvara situaciju da je neformalna struktura iznad formalne organizacije profesionalnog udruženja. Praksu da se predsednik upravnog odbora imenuje za predsednika profesionalnog udruženja potrebno je izmeniti na način da tu funkciju preuzme predsednik skupštine ili od nje neposredno birana osoba.

Opšti zaključak sprovedenog istraživanja je da postoji niska participacija članova udruženja u većini aspekata rada profesionalnih udruženja, a pre svega u zastupanju interesa udruženja, predlaganju i učešću u aktivnostima udruženja, učešću u radu sekcija ili grupa u udruženjima, kreiranju i izmenama godišnjih planova rada, odnosno statuta ili drugih statutarnih dokumenata.

Grafikon br.2 – Učešće članova u aktivnostima profesionalnih udruženja

- Prava i obaveze članova kao i rad profesionalnog udruženja regulisani su kodeksima profesije ili nekim drugim instrumentima etičkog upravljanja.

Najveći broj⁹ strukovnih udruženja ima etičke kodekse ili dokumente koji regulišu etičko ponašanje.

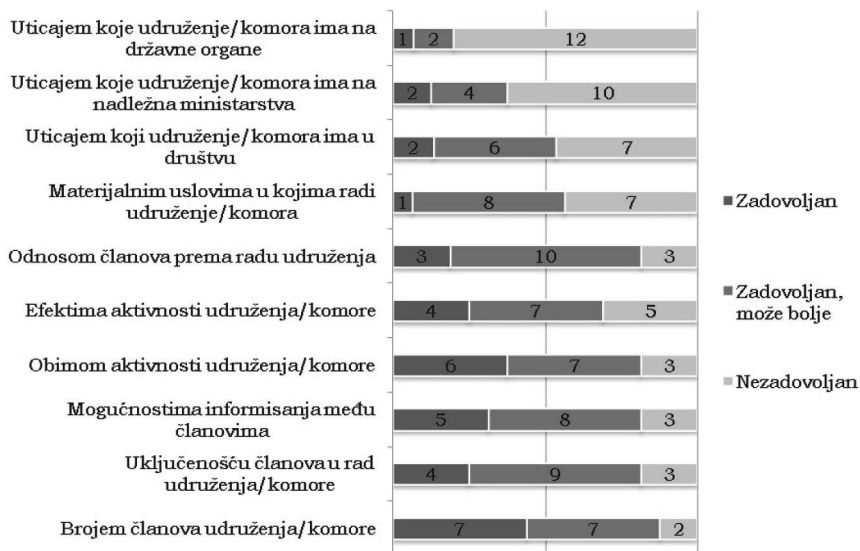
Funkcionalna komponenta integriteta se odnosi na stvaranje uslova da profesionalno udruženje ostvaruje svoju zastupničku funkciju.

Pretpostavka uspešnog delovanja bilo koje organizacije je postojanje strateškog plana koji taj razvoj definiše. Dokument kojim je definisan razvoj profesionalnih udruženja u narednih 3 do 5 godina ima svako drugo anketirano profesionalno udruženje.

Imajući u vidu rezultate po pitanju samoprocene efekata rada profesionalnih udruženja negativno ocenjen položaj i profesionalni uticaj u društvu, otvara se pitanje o kriterijumima i očekivanjima kojima su se ispitanici rukovodili kada su davali iznete ocene. Naime, upitani da ocene uticaj i ugled profesije u društvu, zatim, učešće u kreiranju strategija i zakona, spremnost pripadnika profesije da se angažuju u radu udruženja, učesnici istraživanja su izneli negativan stav. Kao pozitivni aspekti profesionalnih udruženja navode se brojnost članstva i obim aktivnosti kojima se udruženja, odnosno, komore bave.

---

9 Opširnije u tekstu Stjepana Gredelja

Grafikon br.3 – Zadovoljstvo članova različitim aspektima delovanja profesionalnih udruženja

- Postoje uslovi za obavljanje funkcija profesionalnog organizovanja.

Prema nalazima istraživanja profesionalna udruženja imaju adekvatne resure u oblastima planiranja sredstava i finansija, upravljanju kadrovima, projektima i razvojem društva. Sa druge strane, profesionalna udruženja kao svoje slabe strane vide: neadekvatan uticaj kod države, slabu umreženost sa drugim profesijama i civilnim društvom, nizak nivo kompetencija u oblasti zagovaranja i lobiranja za zakonske predloge i reforme, komunikaciju sa članstvom i pripadnicima profesije, finansiranje/prikupljanje sredstava za rad kao i izgradnju imidža profesionalnog udruženja u javnosti.

- Postoji plan rada, odnosno plan aktivnosti za svaku godinu, kao i njegova evaluacija, koje doprinose ostvarivanju funkcija profesionalnog organizovanja: informisanje, edukacija i zastupanje, odnosno druge funkcije koje su odraz specifičnih potreba određene profesije i/ili društvenog ambijenta.

Svaki organ profesionalnog udruženja je prema statutu dužan da o svom radu izvesti organ koji ga je izabrao. Ovo se u prvom redu odnosi na skupštinu kojoj sva tela koja je izabrala podnose godišnje izveštaje o radu. Ostaje pitanje unapređenja procedura i standardizacije obima, vrsta i načina verifikacije izveštaja o radu.

- Postoji efektivan način profesionalnog informisanja i edukovanja koji treba da bude u funkciji profesionalne socijalizacije.

Skoro sva profesionalna udruženja imaju svoje časopise koji sadrže teme o aktivnostima profesionalnog udruženja kao i stručne sadržaje. Ostaje pitanje karaktera uređivačke politike i njene usklađenosti sa potrebama pripadnika profesije, za šta je potrebna dodatna analiza. Kada su u pitanju programi edukacije za profesije čije je profesionalno organizovanje zakonom regulisano edukacija je zakonska obaveza.

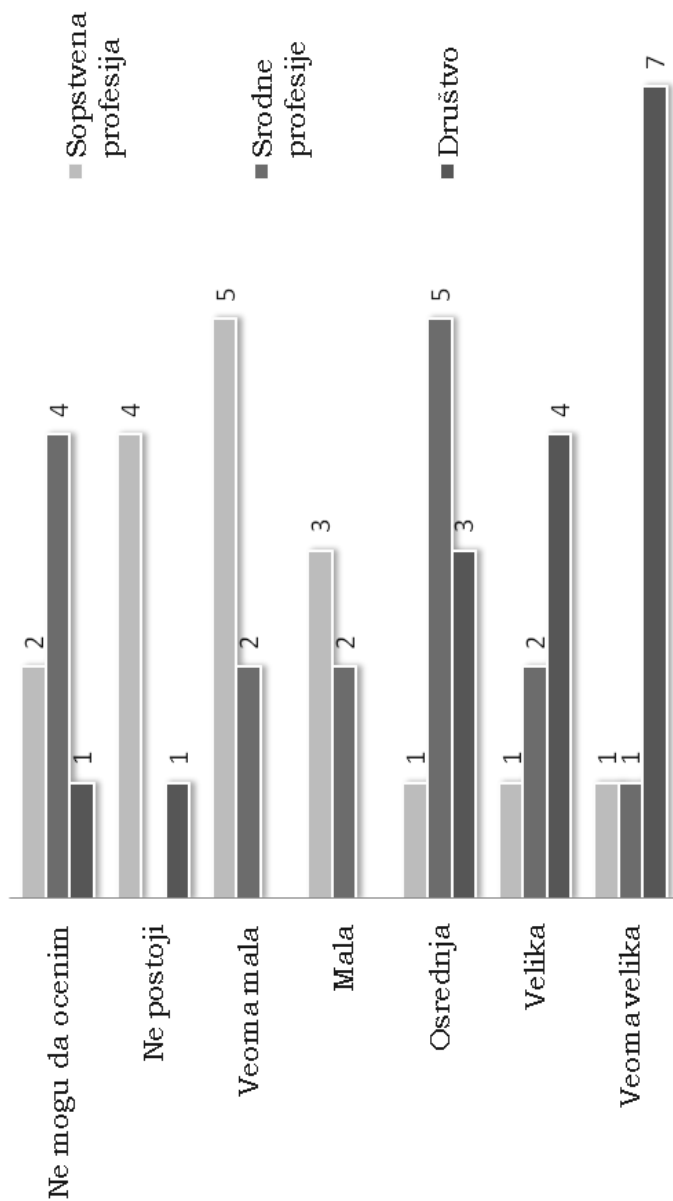
- Profesionalno udruživanje je na efektivan način uključeno u procese od interesa za profesiju.

Rezultati istraživanja pokazuju da postoji prostor i potreba za aktivnije i efektivnije učesće profesionalnih udruženja u procesima predlaganja, formulisanja i evaluacije sprovođenja strateških i zakonskih dokumenata koji se tiču profesije, uključujući i potrebu izrade samog pravnog okvira koji bi regulisao delovanje profesionalnih udruženja.

Poslednja komponenta integriteta profesionalnog udruženja je antikorupcijska. Rezultati istraživanja pokazuju svojevrstnu autoselekciju percepcije kada je u pitanju korupcija na nivou sopstvene profesije koja se ogleda u stavu da je korupcija nešto što više postoji kod srodnih profesija i na nivou društva.

Uzroci korupcije se, takođe, različito poimaju. Na nivou srodnih profesija najznačajniji uzrok korupcije je uticaj politike, nizak nivo moralnosti, nesankcionisanje i neznanje šta je korupcija, dok su na nivou sopstvene profesije uzroci korupcije loš materijalni položaj pripadnika profesije, niska moralnost i nesankcionisanje slučajeva

Prisutnost korupcije

Grafikon br.4 – Prisutnost korupcije

korupcije. Ovi nalazi ukazuju na "razumevajući" stav prema korupciji u svojim (profesionalnim) redovima.

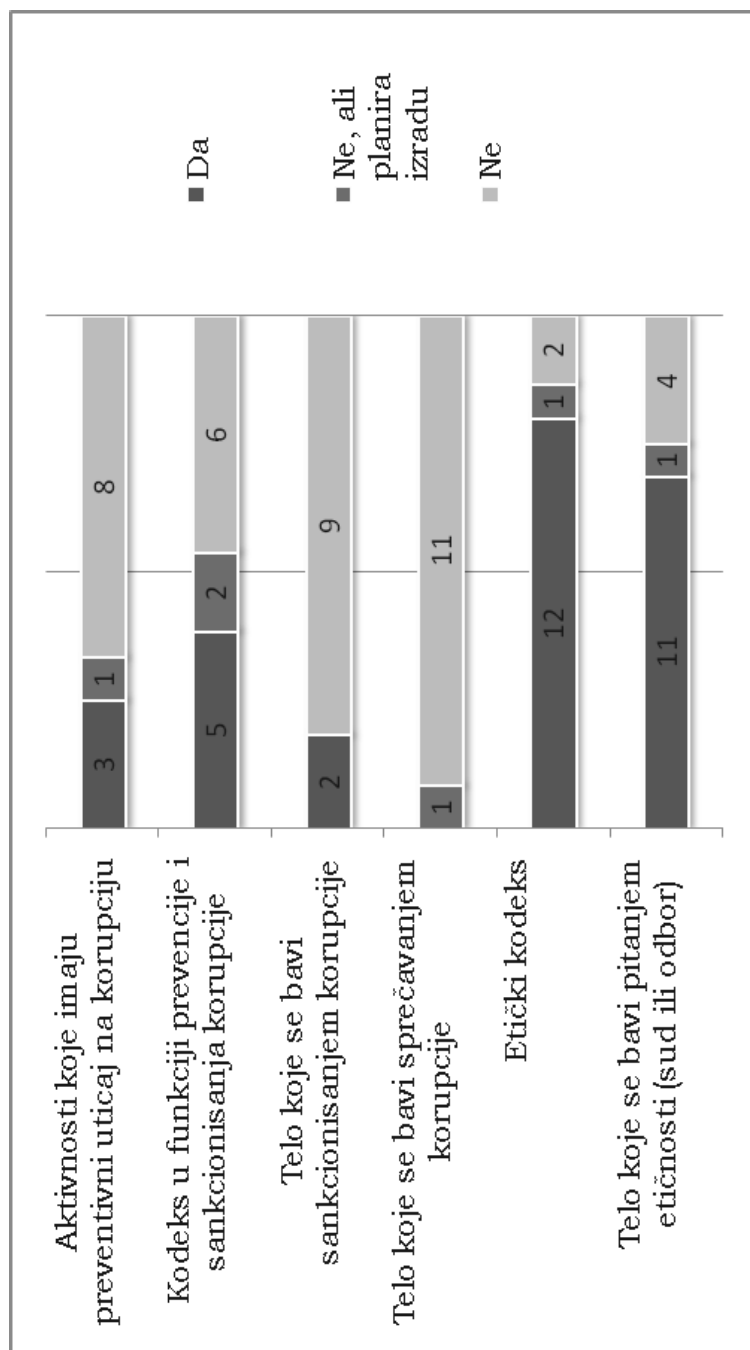
Najzastupljenije forme korupcije na nivou profesije su nepotizam, davanje i primanje mita i trgovina uticajem.

Sa aspekta borbe protiv korupcije profesionalna udruženja u Srbiji prepoznaju svoj interes za borbu protiv korupcije, ali ostaje upitan uticaj, odnosno postojeći kapaciteti. Posmatrano iz ugla svoje profesije učesnici u istraživanju su mišljanja da njihove kolege imaju svest, nešto manji interes, nedovoljan elan, odnosno uticaj na borbu protiv korupcije. Ovaj rezultat treba posmatrati u kontekstu niske kažnjivosti korupcije i odsustva mehanizama za podršku borbi protiv korupcije na nivou profesije. U prilog ovoj tezi ide i nalaz da bi pripadnici profesije bili spremni da učestvuju u pružanju stručne pomoći kako građanima, tako i pripadnicima profesije koji ukažu na korupciju ili su njene žrtve. Pored pružanja ekspertske podrške uzbunjivačima i žrtvama korupcije, međunarodna saradnja i umrežavanje se navode kao polja u kojima pripadnici profesije žele veće angažovanje.

Antikorupcijska komponenta obuhvata postojanje mehanizama, procedura, kapaciteta i kompetencija za identifikaciju, sankcionisanje i prevenciju korupcije, odnosno podršku i promociju boraca protiv korupcije. Konkretno to podrazumeva da:

- Postoje normativni i institucionalni okvir koji omogućava prijavu, istragu i sankcionisanje koruptivnog ponašanja uključujući zloupotrebu prava ekspertize.

Najveći broj strukovnih udruženja ima etička tela koja se bave slučajevima u kojima ima sumnje da je povređen etički kodeks. Tema borbe protiv korupcije nije posebno naglašena u kodeksima, te je za očekivati da i nema puno slučajeva korupcije kojima se etička tela bave. Rezultati analize pokazuju da trenutno na nivou profesionalnih udruženja, kao mehanizmi za borbu protiv korupcije postoje etički kodeksi opšteg tipa, kao i kodeksi koji su u funkciji prevencije i sankcionisanja korupcije, odnosno tela koja se bave pitanjima etičnosti.

Grafikon br.5 – Aktivnosti i tela profesionalnih udruženja koja se odnose na korupciju

- Postoje normativni akti koji regulišu transparentnost, trgovinu uticajem i sukobe interesa kod vršilaca dužnosti u profesionalnom udruženju na način da postoje jasni kriterijumi za preventivno delovanje i sankcije kojima bi se sprečilo zarobljavanje profesionalnog udruženja od strane aktera u drugim sferama društvenosti.

Statuti imaju odredbe koje se bave javnošću rada koja je definisana kao mogućnost da predstavnici medija imaju pristup sednicama. Od ovog pravila se odstupa ukoliko prisutni članovi odluče da je tema takve prirode da novinari ne mogu prisustvovati sednici. Internet prezentacije i časopisi su vid transparentnosti, ali postoji potreba za regulisanjem obima informacija koje moraju da bude dostupne javnosti. Kod pojedinih profesija postoje odredbe statuta kojima je regulisana akumulacija funkcija, neprihvatljivi poslovi, kao i sprečavanje finansiranja koje je rizično sa aspekta zarobljavanja profesionalnog udruženja

- Postoje mehanizmi za edukaciju o korupciji i borbi protiv korupcije.

U profesijama koje su regulisane zakonom postoji obaveznost edukacija, ali nema sadržaja koji se odnose na korupciju i borbu protiv korupcije i integriteta.

- Postoje nagrade/priznanja za borbe protiv korupcije, odnosno programi resocijalizacije za pripadnike profesije koji su učinili delo korupcije.

Nagrade kao model stimulacije borbe protiv korupcije na nivou profesije ne postoje, ali postoje nagrade čiji sadržaj može da ima antikoruptivni efekat. Kada su u pitanju programi resocijalizacije, oni takođe ne postoje. Primer za to je nagrada „Vitez poziva“ koju dodeljuje nevladina organizacija „Liga eksperata“.

- Postoje mehanizmi podrške osobama koje ukažu na slučaj korupcije kod pripadnika profesije.

Ova vrsta podrške na formalnom nivou, u smislu da postoji nadležan organ profesionalnog udruženja i definisana procedura, ne postoji.

Integritet pripadnika profesije

U ovom delu ćemo izneti rezultate istraživanja koji mogu biti indikativni za stanje integriteta profesija. Valja kazati da se radi o malom broju istraživanja u ovoj oblasti i da je upadljiva činjenica da ni sama profesionalna udruženja nemaju praksu sprovođenja istraživanja među članovima.

U studiji „Profesija (i) korupcija“ (2005) izneti su rezultati istraživanja sprovedenog fokus grupnim razgovorima sa predstavnicima različitih profesija koji su sekletirani po dva principa. Prvi po bitnosti, a drugi prema percepciji građana o prisutnosti korupcije. Fokus grupe istraživanja su realizovane sa: sudijama u Beogradu, univerzitetskim profesorima u Nišu, lekarima u Kragujevcu i carinicima u Novom Sadu i Subotici. Autori istraživanja su pri selekciji ispitanika vodili računa da na svakoj fokus grupi bude 10 ispitanika i to, kako predstavnika profesionalnih udruženja, tako i onih koji to nisu.

Zajedničko za sve pripadnike profesije sa kojima su sprovedeni fokus grupni razgovori je da postoji subjektivan doživljaj lošeg materijalnog stanja, stanje materijalne, kadrovske i normativne neodrživosti ustanova u kojima su zaposleni pripadnici profesija, odsustvo kriterijuma evaluacije rada, odsustvo strategije razvoja u oblasti u kojoj deluje profesija.

Sa druge strane, navedeno je odsustvo profesionalne satisfakcije, nepostojanje ili nefunkcionisanje profesionalnih udruženja, visoko izražena nespremnost za profesionalni aktivizam, tolerancija i racionalizacija korupcije u matičnoj profesiji.

Biro za društvena istraživanja i Web Istraživački online servis TVOJ STAV (www.tvojstav.com) su sprovedli autonoman istraživački projekat „Novinari i novinarstvo u Srbiji“ (2011)¹⁰ kako bi se istražilo stanje

¹⁰ Istraživanje je sprovedeno na prigodnom uzorku od 262 ispitanika kojeg čine: novinari (42,37%), urednici rubrike/sektora (21,76%), glavni i odgovorni urednici (17,94%) i vlasnici (3,82%). Sedam od deset ispitanika su iz medija u privatnom, dok je 18,32% u javnom vlasništvu, a ostali su u procesu ili čekaju privatizaciju. Polovina, tačnije 52,29% učesnika ove online ankete je stalno zaposlena, dok su trećina honorarci, a ostali su vlasnici ili novinari penzioneri. Blizu 60% ispitanika je izjavilo da ima završen fakultet, a 23% ispitanika ima fakultetsku diplomu novinara. Prosečna starost učesnika istraživanja

u medijima kroz vizuru medijskih delatnika. Upitani da ocene stanje u medijima u Srbiji samo 8% učesnika je ocenilo da je zadovoljavajuće, za razliku od 70% koji smatraju da je ono nezadovoljavajuće.

Prema mišljenju učesnika istraživanja najveći uticaj na uređivačku politiku medija u Srbiji imaju vladajuće stranke (29,20%) i zakupci reklamnog prostora (23,90%). Interesantan nalaz je da (samo) 1,36% ispitanika smatra da udruženja novinara imaju uticaj na medije, a (samo) 1,06% ispitanika smatra da su mediji slobodni u Srbiji!?

Među načinima zarobljavanja medija, prema mišljenjima učesnika istraživanja, dominiraju: uskraćivanje reklamnog prostora (19,83%), uskraćivanje informacija na koje mediji imaju pravo (16,47%), uticaj na kadrovsku politiku medija (16,18%) i plaćanje novinara ili urednika da pišu „naručene tekstove“ (15, 89%).

Upitani za glavne probleme medija u Srbiji učesnici istraživanja su naveli sledeće probleme: školovanje novinara, neadekvatno profesionalno i sindikalno organizovanje i nizak uticaj na stanje u medijima, deprofesionalizaciju, loše uslove rada, nizak materijalni položaj i niske plate, odsustvo zaštite u slučaju napada na novinare, međusobnu nesolidarnost novinara, autocenzuru, korupciju među novinarima i manjak integriteta, prelazak dobrih novinara u PR agencije itd.

U istraživanju profesora i asistenata na Beogradskom univerzitetu (2006) konstatovano je da je u proseku polovina ispitanika zadovoljna trenutnim modelom upravljanja, odlučivanja, kadrovskom politikom i mogućnostima napredovanja. Od ovog jedino odstupa nalaz o većoj mogućnosti napredovanja u viša zvanja (65%). Indikativan je podatak da je u proseku potpuno zadovoljstvo izrazilo 4,1%, tj. najviše 9,4% kada je u pitanju mogućnost napredovanja u viša zvanja i 8,2% kada je u pitanju model odlučivanja na fakultetu. Polovina uzorka je izrazila nezadovoljstvo sadržajem promena koje

---

je 36 godina, a dužina radnog staža 11,4 godina. Samo 8,4% anketiranih su sindikalno organizovani, za razliku od 82,44% anketiranih koji nisu članovi nijednog sindikata. Polovina (54,2%) ispitanika nije član nijednog udruženja novinara, dok što pasivnih što aktivnih članova NUNS-a i UNS-a je među anketiranimi bilo po 18%. Posmatrano po vrsti medija, u uzorku su podjednako zastupljeni ispitanici sa TV, iz dnevnih i nedeljnih novina, radia i elektronskih portala (15%), dok je iz TV produkcija bilo 3,8% ispitanika.

donosi Bolonjski proces. Jasno su se izdvojile dve tendencije, nezadovoljstvo materijalnim aspektom i zadovoljstvo sadržajem posla. Ispitanici su najmanje zadovoljni potrebama „egzistencijalnog karaktera“, a najviše su zadovoljni poslom. Naravno ovo otvara pitanje karaktera zadovoljstva, tj. da li su zadovoljni sadržajem posla ili onim što on donosi na materijalnom planu, društvenom ugledu i uticaju. Naša pretpostavka je da se radi o 46% ispitanika „profesionalnih asketa“, koji su ispunjeni sadržajem posla, ali ne i onim što on donosi, jer je izrazito mali broj ispitanika potpuno zadovoljan materijalnom sigurnošću.

Prema Izveštaju o unapređenju rada u zdravstvenim ustanovama u Republici Srbiji (2010)¹¹, nešto manje od polovine (49,6%) zaposlenih u zdravstvenim ustanovama je zadovoljno i veoma zadovoljno poslom koji obavlja. Posmatran u odnosu na 2008. godinu, trend zadovoljstva je u padu.

Najveći procenat veoma zadovoljnih je među administrativnim radnicima (9,9%), dok je najviše nezadovoljnih među tehničkim radnicima (10,2%). U poređenju sa prethodnom godinom, stepen zadovoljstva poslom je u blagom padu. Kod zdravstvenih radnika, zdravstvenih saradnika i tehničkih radnika je došlo do porasta broja veoma nezadovoljnih.

U 2010. godini procenat veoma zadovoljnih i zadovoljnih se minimalno smanjuje, dok procenat ni zadovoljnih ni nezadovoljnih ostaje na skoro istim vrednostima kao u prethodne dve godine. Blago se povećava procenat nezadovoljnih. Procenat veoma nezadovoljnih u 2010. godini dostiže visokih 7% koliko je bilo i 2006. godine. Posmatrano po vrsti zdravstvenih ustanova, najvišu prosečnu ocenu zadovoljstva su imali zaposleni u opštim bolnicama, a zatim u domovima zdravlja. Najniža prosečna ocena zadovoljstva poslom je u kliničko-bolničkim centrima, zatim u institutima i zavodima za transfuziju krvi i kliničkim centrima.

---

11 Institut za javno zdravlje "Batut", Izveštaj o unapređenju kvaliteta rada u zdravstvenim ustanovama Republike Srbije u 2010. godine, <http://www.batut.org.rs/index.php?content=280>

Značajno je napomenuti da je u 2008, u odnosu na 2006. godinu, 22% bilo manje zaposlenih koji se izjašnjavaju kao nezadovoljni ili veoma nezadovoljni svojim mesečnim primanjima. Međutim, u 2009. godini taj broj nezadovoljnih je porastao za 3% a u 2010. godini za još skoro 5%. Za razliku od primanja, od 2006. do 2009. godine, postoji kontinuirani trend smanjenja nezadovoljstva zaposlenih opremom sa kojom rade. Izuzetno je značajno da se kontinuirano smanjuje nezadovoljstvo mogućnostima edukacije i profesionalnim razvojem. Tako se nezadovoljstvo mogućnostima za edukaciju od 2006. godine smanjilo za 22%, a nezadovoljstvo profesionalnim razvojem za 21,6%. Ovi aspekti posla su veoma bitni za zadovoljstvo poslom i zbog toga jeste važno da postoji stalan trend smanjenja. Prema istraživanju iz 2010. godine smanjen je procenat zaposlenih koji ne planiraju da menjaju posao, kao i procenat zaposlenih koji bi ostali da rade u državnom sektoru zdravstva, a povećan je procenat zaposlenih koji bi radili poslove koji su van sistema zdravstvene zaštite. Procenat zaposlenih koji planiraju da rade u privatnom sektoru je ostao isti kao i 2009. godine.

Iz vizure zadovoljenih potreba i interesa, istraživanje pokazuje da što je potreba ili interes pripadnika profesije niže pozicionirana u hijerarhiji potreba to je veće nezadovoljstvo. Tako pripadnici profesija izražavaju najviše nezadovoljstva materijalnim položajem, nešto manje stanjem u ustanovama u kojima rade i odnosima sa kolegama, kao i ugledom, tj. uticajem u društvu, a najveće zadovoljstvo izražavaju činjenicom da su pripadnici profesije i tj da su u prilici da se njom bave.

Ovaj nalaz ima negativan uticaj na integritet pripadnika profesije, jer od nezadovoljnog pripadnika profesije vrlo je teško očekivati da ima visok nivo integriteta, odnosno i ako postoji on je stvar incidentnog ponašanja. Paradoksalno, ali blizu istine je da se na ovaj način stvara korupcijski integritet, čijim poštovanjem pripadnik profesije dobija ono što se ne može dobiti putem poštovanja integriteta. Umesto građanskog, sindikalnog i profesionalnog aktivizma kao alternative, javlja se koruptivno ponašanje, čime korupcija vrši sindikalnu funkciju.

Naravno, integritet pripadnika profesije nije izolovan od integriteta korisnika usluga – građana koji su vrlo često inicijatori korupcije, vlasnika kapitala koji ne biraju (korupcijska) sredstva u trci za profitom i koji su spremni da kupe ekspertizu i od nosilaca političke vlasti i moći koji žele da profesije i njihov uticaj stave u funkciju svojih interesa.

Zaključak

Borba za integritet profesija prolazi ili će proći kroz sledeće faze: negacijsku (negiranje korupcije), tribunsku (kada pojedinci iz profesije ili grupe pripadnika profesije počnu da ukazuju na slučajeve korupcije, odnosno borbu protiv korupcije na nivou profesija), institucionalnu (kada se usvoje i zažive institucionalni i normativni mehanizmi za borbu protiv korupcije koji su prihvaćeni od samih profesionalnih zajednica, kao i uspostave pravni i institucionalni okvir koji će biti garant autonomne i funkcionalne profesionalizacije) i intergritetivnu (kada je integritet na nivou profesije takvog karaktera da je korupcija incident, a ne sistematična i sistemaska pojava koja svoju funkcionalnost crpi iz stanja u profesiji i/ili podsistemu društva u kojem deluje).

Ako imamo u vidu ovaj zacrtani put možemo lako konstatovati da se profesije u Srbiji nalaze jednom nogom u tribunskoj, a drugom u institucionalnoj etapi razvoja integriteta.

U prilog ovoj konstataciji ide činjenica da se pojedinci¹² ili profesionalna udruženja sa tom misijom organizovan¹³ javno oglašavaju ukazujući na korupciju u sektorima u kojima deluju profesije. Doduše, ima profesija i profesionalnih udruženja koja su sklona negiranju postojanja korupcije, odnosno smatraju da korupcije ima koliko i u drugim profesijama.

Sa druge strane proces izgradnje institucionalnog okvira je nedovršen.

---

12 Primer Društva sudija Srbije i Dragane Boljević u procesu (re)izbora sudija.

13 Doktori protiv korupcije

Sumarno posmatrano, sve profesije u Srbiji se mogu klasifikovati u: izgrađene, one koje se grade, profesije koje se urušavaju i profesije u kojima postoji potreba izgradnje.

U prvu grupu profesija se ubrajaju zdravstvene, odnosno kako ih možemo još nazvati terapijske, zatim inženjerske profesije, advokatska profesija i profesija revizora i računovođa. Za ove profesije ostaje izazov stvaranja i jačanja integriteta, posebno na nivou pripadnika profesija i u delu borbe protiv korupcije.

U drugu grupu profesija se ubraja najveći deo profesija u Srbiji. Kod njih proces profesionalizacije nije završen usled neregularnosti prava korišćenja ekspertize, nepostojanja etičkog kodeksa, niskog uticaja i autonomije ili niske profesionalne izgrađenosti. Razloge ovakvom stanju treba pre svega tražiti u nepostojanju zakona koji reguliše delovanje profesionalnog organizovanja, niskom integritetu i slabom zastupničkom kapacitetu profesionalnih udruženja te niskom nivou profesionalnog habitusa pripadnika profesije.

Treća grupa profesija su profesije koje se urušavaju. Pored pomenutog determinizma koji je izražen kod poluprofesija, dužina tranzicije ka izgradnji profesije uz promene u društvenoj podeli rada i promeni u obimu u strukturi raspoloživog znanja, dovodi do toga da pojedine profesije (p)ostaju zanimanja. Ovo se odnosi pre svega na novinare.

Četvrta grupa profesija su profesije u nastajanju. Naime, radi se o zanimanjima koja usled promena u oblasti tehnologije i tehnike, povećanja naučnog fonda i znanja, ali i novih potreba društva, zahteva fakultetski nivo obrazovanja za obavljanje poslova u okviru tih zanimanja. Ovo se odnosi na PR zanimanja, medicinske sestre i tehničare, propagandiste.

Pojedina zanimanja, posebno u sektoru odbrane i bezbednosti za čije obavljanje je potrebno fakultetsko obrazovanje, su u procesu demokratizacije društva dobila pravo sindikalnog, ali ne i profesionalnog organizovanja. Imajući u vidu značaj ovih zanimanja, kao i izgradnju integriteta na nivou profesija, nameće se potreba iniciranja profesionalizacije ovih zanimanja. U pitanju su profesije

vojnika, pripadnika bezbednosnih službi, policije i carine. Takođe, postoje zanimanja koja su po svojoj prirodi značajna i čijom profesionalizacijom bi se doprinelo društvenom integritetu. U prvom redu se radi o političarima, javnim funkcionerima, poslanicima i odbornicima. Profesionalizacija ovih zanimanja, kao i izgradnja integriteta na nivou tako nastalih profesija je put ka jačanju ukupnog integriteta javnog sektora koji se po svim relevantnim istraživanjima smatra generatorom sistemske korupcije.

Tranzicija se odvija i na ovom polju gde je s jedne strane, etatički model profesionalizacije u krizi što otvara mogućnost da ona dobije nove konture. Međutim, nedovršenost pravnog regulisanja stvara profesionalnu dezorganizaciju. U zavisnosti od karaktera profesija, dolazi do različitih promena u samom procesu profesionalizacije. Negde se promene dešavaju na svim nivoima, a negde samo u onim aspektima gde u ovom trenutku pripadnici profesije imaju interes ili mogućnosti. Tako se od etatičkog modela profesionalizacije prelazi ka volontarističkom, uz napomenu da se javlja vakuum pri promeni modela profesionalizacije, odnosno nastaje deprofesionalizacija koja stvara uslove za:

Etatizaciju – Nesporna je činjenica da je proces profesionalizacije u profesijama koje imaju najviši stepen pravne uređenosti u velikoj meri etatizovan, na način da je izvršna vlast u liku nadležnih ministarstava za sebe izborila pravo nadzora javnih ovlašćenja, a u nekim profesijama učešće u upravnim organima ili/i davanje prava ekspertize. Ovo je u direktnoj suprotnosti sa idealom profesionalnog organizovanja u kojem profesionalna udruženja imaju svoju autonomiju u odnosu na izvršnu vlast. Pravo nadzora javnih ovlašćenja koja su poverena profesionalnim udruženjima, odnosno komorama bi u krajnjoj instanci trebalo da pripadnu skupštini ili najmanje jednom skupštinskom odboru. Ostane li ovakvo rešenje profesionalna udruženja će ostati samo servisi izvršne vlasti, a ne autonomne organizacije stručnjaka koje štite interese pripadnika profesije.

Monopolizaciju – sa jedne strane se kao problem nalazi etatizacija profesionalnih udruženja, a sa druge monopolizacija ekspertiza od strane samih profesionalnih udruženja. Jako je bitno da se borba

za autonomiju profesija ne pretvori u monopolizaciju ekspertskeg znanja od strane profesija. Zato se nameće potreba stvaranja kontrolnog mehanizma koji bi imao ulogu multidisciplinske kontrole u formi regulatornog tela koje bi bilo zasnovano na zakonu o profesionalnom udruživanju.

Parcijalizaciju/fragmentaciju – odsustvo zakonskog rešenja na nivou čitave oblasti profesionalnog organizovanja, odnosno postojanje zakonskog okvira koji je "plitak" dovodi od osnivanja velikog broja istovetnih ili sličnih profesionalnih udruženja, čime se vrši atomizacija profesije, odnosno smanjuje mogućnost relevantog zastupanja interesa pripadnika profesija, koji su u takvom pravnom i institucionalnom okviru skloni pasivizaciji i ego-logici. Sa rastom fragmentacije raste i potencijal za otvorene i prikrivene konflikte ili pasivizaciju što ima negativne posledice na proces profesionalizacije, pogotovo za one profesije koje ovaj proces ili počinju ili dovršavaju.

Disfunkcionalizaciju – usled nepostojanja pravnog i institucionalnog okvira, odnosno nedovoljnog aktivizma pripadnika profesija, profesionalno udruženje može da promeni svoju funkciju u pravcu zarobljavanja, lobiranja ili komercijalizacije. Zarobljavanje podrazumeva da profesionalno udruženje postaje instrument države ili vlasnika kapitala koji koristeći autoritet profesionalnog udruženja ostvaruju svoje interese. Komercijalizacija podrazumeva da samo profesionalno udruženje postane instrument za ostvarivanje ekonomskih interesa osnivača. Lobistička funkcija udruženja se ogleda u zagovaranju interesa jednog dela pripadnika profesija za svoje specifične interese koji se predstavljaju kao interesi profesije ili/i društva.

Neformalizaciju – stanje kada se pripadnici profesije okreću sebi i stvaraju neformalne forme organizovanja i realizacije pre svega ličnih interesa ili interesa pripadnika profesije. Neformalizacija predstavlja institucionalni okvir za korupciju profesije, a samo prihvatanje učešća se od strane pripadnika profesije ne shvata kao korupcija već kao legitiman odgovor na stanje dezorganizacije profesije.

Laicizaciju – postojanje sve više „stručnih“ znanja koja nisu naučno verifikovana i u skladu sa postojećim procedurama, za čiju primenu i negativne posledice se ne sprovode sankcije.

Korupcijski integritet – usled nefunkcionisanja sistema profesionalizacije, neadekvatnih uslova za rad profesije i odsustva jasnog etičkog okvira profesije koji nije samo deklarativne već implicitne prirode nastaje etika korupcije, koja koruptivno ponašanje smatra racionalnim ponašanjem u postojećem kontekstu.

ANALIZA KODEKSA PROFESIONALNIH UDRUŽENJA

Stjepan Gredelj

Analizirano je ukupno 14 Kodeksa i Standarda profesionalne etike. Pošto pripadaju veoma različitim oblastima društvene stvarnosti direktna uporedna analiza bila bi irelevantna i neplodna. Pogotovo jer se kodeksi razlikuju ne samo po sadržajima (kvalitativno) nego i po formi i obimu: neki su tek štura “pisma o namerama” na dve-tri stranice, dok su drugi čitave publikacije. Neki su rezultat kolektivnog napora pripadnika profesija ili njihovih udruženja, dok su drugi rezultat jednostavnog kopiranja (prepisivanja) postojećih uzora, najčešće iz inostranstva. Razlikuju se i po “adresatima”, od pripadnika profesije, članstva udruženja, institucija, pa do opšte javnosti. Stoga smo analizirane dokumente najpre razvrstali u klustere ugrubo prema tipovima delatnosti, odnosno prema profesionalnim sličnostima između njih.

Klasterizacija

Klaster	
Državne institucije	Kodeks profesionalne etike generala-admirala Vojske Srbije Etički kodeks Instituta internih revizora
Intelektualne profesije	Kodeks etike psihologa Srbije Kodeks novinara Srbije Kodeks profesionalne etike Društva Srbije za odnose s javnošću
Bio-medicinske i veterinarske profesije	Kodeks veterinarsko-medicinske etike Etički kodeks biohemičara Srbije Etički kodeks doktora stomatologije Etički kodeks Komore medicinskih sestara i zdravstvenih tehničara Srbije
Inženjerske profesije	Etički kodeks Udruženja inženjera konsultanata Srbije Etički kodeks inženjerske komore Srbije Kodeks profesionalnog ponašanja članova Saveza geodeta Srbije
Sudstvo	Kodeks sudijske etike i standardi sudijske etike Kodeks sudskih veštaka

Drugi nivo uređivanja građe bio je utvrđivanje najmanjih zajedničkih sadržalaca koje svi kodeksi profesionalnog ponašanja treba da sadrže. Kodeksi profesionalnog ponašanja tipično treba da sadrže tri osnovna elementa:

I Utvrđivanje javnih standarda prema kojima se javni službenici mogu rukovoditi u svom ponašanju i prema kojima se to ponašanje može ocenjivati (najpre doličnost, dostojnost). Ove dosta apstraktne kategorije zapravo supsumiraju konkretnije podkategorije, koje mogu biti analitička oruđa:

- a) Znanje/kompetentnost
- b) Savesnost/integritet
- c) Poštenje/ispravnost
- d) Kultura
- e) Posvećenost/predanost poslu
- f) Očuvanje dostojanstva/ugleda profesije

II Obezbeđenje dogovorene osnove za reagovanje na ponašanje koje se smatra neprihvatljivim. Ključna kategorija ovog elementa je odgovornost, odnosno sankcionisanje grešaka ili nepravilnosti u radu.

III Uveravanje javnosti da je poverenje koje je dato javnim službenicima opravdano. Javnosti, odnosno korisnicima usluga treba da bude jasno pokazano da će kršenje odgovornosti javnih poslenika biti sankcionisano, kao i to koje su predviđene metode i mehanizmi tih sankcija (ako jesu uopšte).

IV Vrednosna usmerenost.

- a) afirmativna (podstičuća) ..."nešto treba da..."
- b) neutralna (edukativno-usmeravajuća)
- c) negativna (limitirajuća)... "nešto ne sme da..."

V Antikorupcijski kapacitet, eksplicitan ili implicitan

PRVI KLASTER

Kodeks profesionalne etike generala-admirala

Definisan je kao "skup pravila o ponašanju članova Kluba". Po formi je koncipiran gotovo kao dnevna zapovest, s mešavinom naredbi i zabrana. Pri tome su naredbe eksplicitne i nedvosmislene, a svaka sadrži manju ili veću pretnju sankcijama za nepoštovanje "opštedruštvenih vrednosti". Koje su to vrednosti? Uglavnom, partikularne, tj. "nacionalne" u najvećem delu u sukobu sa eventualno univerzalnim. Tako se "opštedruštvene vrednosti" ovaploćuju u redukovanu formu "opšteprihvaćenih državnih normi" i nacionalne politike, čija je kvintesencija nacionalni interes, ma šta to bilo, jer se nigde eksplicitno ne određuje. Odnosno, samo posredno, između redova kao "obezbeđenje države, njenih institucija, Vojske i svih građana". Član je dužan "da neguje, razvija i promoviše pozitivan odnos prema svojoj otadžbini, tumačeći pravilno istoriju našeg naroda i razvoj društva, u koju su utkani veliki duhovni, moralni, intelektualni i fizički naponi mnogih generacija". Pri tome se građani definišu prevashodno kao "rodoljubi" (bivši, sadašnji, budućí), katkad kao homo duplex (pojedinač i građanin), štaviše, multiplex (koji ima "ljudska i građanska prava", prava "nacionalnog – na prvom mestu! – verskog, kulturnog, jezičkog ili etničkog identiteta". Sve u svemu, prilično slabo zapleten "banalni nacionalizam"¹⁴.

Etički kodeks Instituta internih revizora

Ovaj kodeks predstavlja suštu suprotnost "militarističkom" u pogledu kvaliteta, pismenosti i logičke strukture. Pre svega, on ima za svrhu da "promoviše etičku kulturu u okviru profesije."

---

14 "U ovoj knjizi se nastoji da se izraz 'nacionalizam' proširi tako da obuhvati ideološka sredstva pomoću kojih se reprodukuju nacionalne države...iz tih razloga uvodi se pojam banalni nacionalizam da bi se njime obuhvatile intelektualne navike koje ustaljenim nacijama Zapada omogućavaju da se reprodukuju...Nacija se svakodnevno ističe, ili označava u životu njenog građanstva. Nacionalizam je daleko od toga da bude samo povremeno raspoloženje pripadnika ustaljenih nacija – on je endemsko stanje". (Majkl Bilig, Banalni nacionalizam, Biblioteka XX vek, Beograd, 2009, str. 22-23)

On uključuje dva suštinski važna aspekta:

- a) Principe koji su relevantni za profesiju i praksu interne revizije;
- b) Pravila ponašanja koja se očekuju od internih revizora. Ova pravila pomažu u praktičnoj primeni principa i služe internim revizorima kao vodič za etički ispravne postupke.

Principi ("Know what")

Integritet

Profesionalna objektivnost

Poverljivost

Kompetentnost

Pravila ponašanja ("Know how")

U okviru integriteta:

Časno, pažljivo i odgovorno obavljanje posla;

delovanje u skladu sa zakonom;

očuvanje ugleda profesije;

lojalnost organizaciji

U okviru objektivnosti:

Nepriistrasnost;

U okviru poverljivosti:

Savesnost u korišćenju i zaštiti informacija do kojih se dođe u vršenju dužnosti, nekorišćenje dostupnih poverljivih informacija za ličnu dobit.

U okviru kompetentnosti:

Učešće samo u onim aktivnostima za koje poseduju neophodna znanja, veštine i iskustva; postupanje u skladu s Međunarodnim standardima profesionalne prakse interne revizije; stalno unapređivanje veštine i efikasnosti

DRUGI KLASTER

Kodeks etike psihologa Srbije (Usvojen na Skupštini Društva psihologa Srbije 20. aprila 2000. godine)

Kodeks kao ekstenzivan i dosta uopšten dokument (12 strana) je kombinacija cehovskog pravila službe, statuta i zakonske normativizacije profesije, striktno adresiran na pripadnike profesije, dok su ostali adresati tretirani marginalno i formalno. U tom smislu ovaj kodeks je irelevantan za analizu na ovom nivou.

Kodeks novinara Srbije

Kodeks je donet kao etički standard profesionalnog postupanja novinara. Ono što je najvažnije je da se radi o zajedničkom kodeksu oba novinarska udruženja, Nezavisnog udruženja novinara Srbije i Udruženja novinara Srbije. Za primenu kodeksa odgovorni su urednici i izdavači. Osnovni principi kodeksa su:

- I Istinitost izveštavanja
- II Nezavisnost od pritisaka
- III Odgovornost novinara
- IV Novinarska pažnja
- V Odnos prema izvorima informisanja
- VI Poštovanje privatnosti
- VII Korišćenje časnih sredstava
- VIII Poštovanje autorstva
- IX Zaštita novinara

Kodeks profesionalne etike Društva Srbije za odnose sa javnošću

Ovo je dosta sveden iako ambiciozan kodeks, koji nastoji da s malo reči pokrije široko polje ponašanja stručnjaka za odnose s javnošću, od delovanja u skladu s interesom javnosti do poštenja, samostalnosti, poverljivosti, odgovornosti izbegavanja nelojalne konkurencije, sprečavanja sukoba interesa i koruptivnosti.

TREĆI KLASTER

Ovaj klaster je dosta šarolik jer obuhvata oblast zdravstva u najširem smislu, kako humanog, tako i animalnog.

Etički kodeks Komore medicinskih sestara i zdravstvenih tehničara Srbije

Kodeksom se utvrđuju osnovna etička načela u obavljanju profesionalnih dužnosti članova Komore.

Strukturu Kodeksa "čine Principi koji su temelj Kodeksa i obuhvataju iskazana moralna načela i vrednosti koji su primenljivi u obavljanju zdravstvene delatnosti". Kodeks sadrži 12 Principa.

Sastavni deo Principa su "Dužnosti, koje članove Komore detaljnije upućuju u standarde profesionalnog ponašanja koje oni moraju da private i poštuju u obavljanju profesije zdravstvenih radnika."

Etički kodeks doktora stomatologije

Ovo je izrazito ekstenzivan kodeks (ima čak 60 članova!) i do najsitnijih detalja

I Opšte odredbe

II Opšta načela

- III Posebna načela
- IV Odnos stomatologa prema pacijentima
- V Odnos stomatologa prema kolegama
- VI Odnos stomatologa prema Komori
- VII Stomatološka tajna
- VIII Obavljanje stomatološke profesije
- IX Stomatolog i elektronska komunikacija
- X Kršenje etičkih načela
- XI Završne odredbe

Etički kodeks biohemičara Srbije Pravila

I ovo je izrazito ekstenzivan kodeks (71 član). Sadrži:

I Opšte odredbe

II Opšta načela

Glava 1. Opšte obaveze biohemičara

- Učešće biohemičara u zaštiti zdravlja
- Odgovornost i samosalnost biohemičara
- Izbor laboratorijske metodologije i tehnologije

Glava 2. Zabrana pojedinih postupaka prema korisniku usluga

- Biohemičar ima odgovornost za javnu reč
- O nelojalnoj konkurenciji

Glava 3. Pravila kojih se treba pridržavati u odnosu sa korisnicima usluga

Glava 4. Odnos sa kolegama zdravstvene profesije

- Odnos prema zdravstvenim radnicima i saradnicima
- Kolegijalne obaveze i dužnosti

ČETVRTI KLASER

Kodeks profesionalnog ponašanja članova Saveza geodeta Srbije

U Kodeksu su iskazani osnovni etički principi kojih treba u svom profesionalnom delovanju da se pridržavaju članovi Saveza geodeta Srbije. Kodeks sadrži "Osnovne norme ponašanja" (ukupno 19) i "Završne odredbe".

Etički kodeks Inženjerske komore Srbije

Kodeks sadrži:

I Uvodne odredbe

II Osnovna načela

III Osnovna pravila

IV Ponašanje članova komore u javnosti

V Zaštita životne sredine

VI Odnos prema naručiocima posla

VII Odnos između članova Komore

VIII Pravila o naknadama

IX Učešće na nadmetanjima

X Reklamiranje

XI Obaveze članova Komore prema Komori

XII Odgovornost članova Komore

XIII Prelazne i završne odredbe

Etički kodeks Udruženja inženjera konsultanata Srbije

Ovo je najelegantniji kodeks od svih dosad analiziranih. Udruženje inženjera konsultanata Srbije, vodeći se etičkim kodeksom Međunarodnog saveza inženjera konsultanata (FIDIK), prepoznaje da je rad inženjera konsultanata ključan za postizanje održivog raz-

voja i životne sredine. Inženjeri konsultanti treba da prate i poštuju sledeća načela:

Odgovornost prema društvu i prema struci inženjera konsultanata

Stručnost

Integritet

Nepriistrasnost

Pravičnost prema ostalima

Borba protiv korupcije

PETI KLASTER

Ovaj klaster sadrži dva kodeksa – Kodeks sudijske etike (zajedno sa Standardima sudijske etike) i Etički kodeks sudskih veštaka.

Kodeks i Standardi sudijske etike

Ovi dokumenti su delo Društva sudija Srbije i objavljeni su kao publikacija 2003. godine.

Kodeks se sastoji od 10 kanona:

1. Budi nezavisan
2. Budi pravedan
3. Budi profesionalan
4. Budi slobodan
5. Budi hrabar
6. Budi doličan
7. Budi nepodmitljiv
8. Budi posvećen
9. Budi apolitičan
10. Budi odan kodeksu

Standardi sudijske etike sadrže sledeće Kanone:

1. Nezavisnost
2. Nepriistrasnost
3. Profesionalnost
4. Integritet
5. Posvećenost
6. Odanost standardima sudijske etike (Kodeksu)

Svaki od Standarda raščlanjen je na određen broj Principa, koji predstavljaju konkretizaciju i operacionalizaciju dosta apstraktnih i deklarativnih Kanona.

PREDLOZI ZA UNAPREĐENJE INTEGRITETA PROFESIJA

Zoran Gavrilović

Iz svega iznetog jasno je da se razvoj integriteta profesija mora unaprediti kroz tri kumulativna koraka.

Prvi se odnosi na normiranje oblasti profesionalnog organizovanja. Donošenjem Zakona o udruženjima građana, a pre svega Zakona o komorama zdravstvenih radnika, Zakona o reviziji i računovostvu, kao i postojanjem Zakona o advokaturi započeo je proces pravnog uređenja sfere profesionalnog organizovanja. Velika većina anketiranih profesionalnih udruženja smatra potrebnim donošenje Zakona o profesionalnom organizovanju čime bi se doprinelo izgradnji integriteta profesija u Srbiji.

Aktuelno stanje, obeleženo minimiziranjem položaja i značaja profesije u društvu, te nedovoljna uređenost položaja profesije, nepostojanje stvarnih garancija nezavisnosti i pritisci na pripadnike pojedinih profesija su prepreke na putu izgradnji integriteta profesija.

Može se reći da se profesije, trenutno, nalaze u svojevrsnom pravnom plićaku, jer je njihov rad regulisan Zakonom o udruženju građana, što profesionalna udruženja jesu, ali specifičnost ove vrste udruživanja građana stvara potrebu za zakonom koji će regulisati pitanja kao što su: uslovi za registrovanje profesionalnog udruženja, tela udruženja, nadležnosti i način izbora, registar vlasnika licenci, pravo korišćenja, monitoring, procedure upotrebe ekspertize i sankcije za kršenje ili zloupotrebe tog prava, struktura i sadržaj etičkog kodeksa i njegovu primenu, plan integriteta kao obaveznu kategoriju, sistem edukacije, osiguranje od profesionalne greške, volonterski rad, profesionalne nagrade, finansiranje, odnos prema državi kao i druge teme koje bi bile plod konsultativnog procesa, a koje bi bile u funkciji autonomnosti, subjektiviteta i integriteta pro-

fesionalnog organizovanja. Pravno utemeljenje je pretpostavka integriteta profesije, ka građenju legitimiteta i legaliteta iznutra, a još više spolja, jer je bez subjektivizacije profesionalnih udruženja kao relevantnih zastupnika interesa profesije, teško zamisliva izgradnja integriteta profesije.

Pored navedenih razloga, potreba za pravnim regulisanjem sveta profesije u Srbiji proizilazi iz njene naučno-tehnološke perspektive koja je pred velikim izazovom. Kao država sa veoma niskim budžetskim izdvajanjem za oblast nauke¹⁵ i visokim emigracionim potencijalom stručnjaka, Srbiji preti oskudica stručnjaka. Stvaranjem zakonskog okvira nastali bi uslovi za unapređenje položaja nauke i tehnologije u društvu, jer bi profesionalna udruženja postala relevantni društveni akteri u formulisanju strateških smernica i njihovoj realizaciji, a zakon bi bio dobar okvir za konkretizaciju nedavno usvojene Strategije naučnog i tehnološkog razvoja Srbije.

Takođe, izvesno je nastajanje novih profesija kao posledice specijalizacije u oblasti rada, odnosno razvoja nauke. Pravnim regulisanjem ove oblasti daje se poseban podsticaj kvalitetu procesa profesionalizacije u Srbiji koji je do sada bio između etatizma, voluntarizma i deprofesionalizacije. U sva tri slučaja integritet profesija je bio na nedovoljno visokom nivou.

Druga stepenica u izgradnji integriteta profesija je nastavak reformi u oblastima u kojima deluju profesije. Integritet je relacionalna pojava i njegovo stanje je zavisno od ukupnog društvenog konteksta. Pravnim uređenjem profesija stvaraju se pretpostavke da profesionalna udruženja postanu ravnopravni učesnici sa jasnom ulogom i očekivanjem u procesu promena, kako unutar same profesije, tako i u društvenim oblastima od posebnog interesa. Na taj način se uklanjaju elementi koji nagrizaју integritet profesije, a istovremeno gradi ugled i uticaj profesionalnih udruženja.

Treća stepenica na putu ka integritetu profesija u Srbiji je rad na jačanju integriteta unutar profesija. Ovo pre svega znači (pre) uređenje normativnog okvira, upravljanja, komunikacije, orga-

---

15 Već godinama ne prelazi 0,3% bruto domaćeg proizvoda (BDP)

nizacije, profesionalnog aktivizma i etičkog upravljanja. Posebno mesto pripada stvaranju antikoruptivnih mehanizama koji bi ovako ojačan integritet dodatno osnažili u borbi protiv korupcije.

Shema br. 5 Shema promene

Nacrt Zakona o profesionalnom udruživanju

Cilj ovog zakona bi bio da uredi oblast profesionalnog organizovanja, jer bez pravnog regulisanja ove oblasti je nemoguće stvoriti integritet na nivou profesija, a time i integritet na nivou društva. Ovo posebno dobija na značaju ako se ima u vidu da se radi o znanju kao glavnom resursu u savremenom društvu, kao i činjenici da je njegov vlasnik srednja klasa, bitan saveznik u društvenim promena.

Na osnovu analize postojećih zakona, statuta strukovnih udruženja i kodeksa nesumnjivo se može zaključiti da postoji dovoljan fond pravnih rešenja i praksi koji bi mogli da budu osnova za kodifikaciju ove oblasti:

- Uslovi za registrovanje profesionalnog udruženja/ komore
- Unutrašnja organizacija, organi i nadležnosti kao i postupak izbora
- Prava i uslovi sektorskog organizovanja unutar profesije (regionalno, stručno, tematski...)
- Etički kodeks i tela za njegovo sprovođenje
- Procedura sticanja ekspertize
- Registar vlasnika prava na ekspertizu / vlasnika licence
- Prava i obaveze vlasnika ekspertize
- Ekspertsko veštačenje i mogućnost angažovanja pripadnika komora iz država EU u slučaju kada se vodi postupak protiv pripadnika profesije
- Sankcije za zloupotrebu prava ekspertize
- Sadržaj, akteri i monitoring i evaluacija obavezne edukacije
- Nespojivi poslovi i sukob interesa
- Osiguranje od profesionalne greške
- Volonterski rad
- Nagrade za profesionalni angažman i nagrade za jačanje integriteta profesije
- Finansiranje
- Borba protiv korupcije
- Odnos prema državi, organizacijama civilnog društva i preduzetničkom sektoru.

Zakonom bi bilo predviđeno osnivanje regulatornog tela, Savet profesija, koje bi bilo skupštinsko telo. Člana u Savetu profesija bi imala svaka profesija, odnosno profesionalno udruženje/komora koja je u skladu sa zakonom registrovana. Izbor predstavnika bi se vršio neposredno, uz klazulu o minimalnoj izlaznosti od 30% članova profesionalnog udruženja ili komore. Ovako izabrani predstavnici bi činili forum Saveta profesija koji bi birao članove upravnog i nadzornog organa, kao i članove etičkog, strateškog i komiteta za standarde.

Etički komitet bi se bavio razvojem integriteta na nivou profesije, kao i po zahtevu davao mišljenja o etičkim tema od interesa za društvo.

Strateški komitet bi imao zadatak razvoja profesija i stručnog znanja u Srbiji, formulišući strategiju i akcione planove za njihovo sprovođenje.

Komitet za standarde imao bi u nadležnosti postupak registracije profesionalnih udruženja/komora i vlasnika licenci, davanje saglasnosti na statute i ostale pravne akte, vršenje monitoringa korišćenja prava ekspertize od strane pripadnika profesije i nadzor nad procesima izbora.

Nadzornu funkciju nad radom Saveta profesija bi imali Skupština Srbije i skupštinski odbori.

Profesijsko antikorupcijsko savetovalište (PAS)

Profesijsko antikorupcijsko savetovalište predstavlja prelazni institucionalni okvir za podršku unapređenju borbe protiv korupcije na nivou profesije i društva.

Kada je u pitanju borba protiv korupcije na nivou profesije uloga PAS je u mapiranju antikorupcijskog potencijala i razvoju integriteta profesije. Što se tiče društvenog nivoa značaj PAS se ogleda u kontroli prava ekspertize i podršci koju profesije mogu da pruže borcima i žrtvama protiv korupcije, posebno nakon donošenja zakona i primene zakon koji regulišu oblast uzbunjivača.

PREDLOG

Antikorupcijskog kodeksa profesije

Profesija i trenutno zanimanje su moj izbor, a to znači izbor posvećeništva, lične i profesionalne satisfakcije, stručnog usavršavanja, poštovanja kolega sa kojima radim, bili oni pripadnici moje, ili neke druge profesije, poštovanje ustanove u kojoj radim, poštovanje profesionalne zajednice kojoj pripadam i klijenata zbog kojih i postoji moja profesija.

Pošto su ova profesija i zanimanje moj izbor, spreman sam da prihvatim sve počasti i naslade, ali i iskušenja, kako ona koja sama profesije zahteva od mene, tako i ona koja nastaju kao posledica položaja profesije u društvu

Bilo koja vrsta nezadovoljstva uslovima rada, platom, kolegama, stanjem u ustanovi, ili položajem profesije u društvu, izazvanog od bilo koga ili bilo cega, ne daje mi za pravo da svojim neetickim i nezakonitim postupanjem koristim svoja znanja, uticaj, položaj i nanese štetu ili klijentima, kolegama, ustanovi u kojoj radim, profesiji, ili javnom dobru i interesu u cilju nadomeštanja posledica nezadovoljstva koje su nastale, ili će nastati.

U situacijama nezadovoljstva prvo ću preispitati izbor profesije i trenutnog zanimanja, odnosno svoju radnu motivaciju i stručne sposobnosti. Zatim ću pokušati ličnim i udruženim delovanjem zainteresovanih kolega kroz sindikalne i profesionalne organizacije da otklonim uzroke nezadovoljstva. Ukoliko ovim delovanjem ne budem postigao smanjenje, ili nestanka nezadovoljstva, ili ću prihvatiti postojeće stanje, ili promeniti mesto rada, zanimanje, odnosno profesiju. To što sam ja nezadovoljan zbog nekog, ili nečeg, neće biti razlog da neko drugi bude nezadovoljan, ili da mu bude naneta bilo koja vrste štete zbog mog nezadovoljstva i koruptivnog ponašanja.

Na svom radnom mestu promovisaću profesionalne vrednosti, ideale, rad profesionalnog udruženja i unapredivati saradnju sa kolegama koji su pripadnici drugih profesija i na taj način doprinostiti što boljem razumevanju i saradnji između profesija i profesionalnih

udruženja, a u korist ustanove u kojoj zajedno radimo i klijenata zbog čijih potreba i prava postojimo.

Sve ideje, predloge, iskustva i znanja ću preneti profesionalnom udruženju i učestvovaću u njihovoj implementaciji.

Svoja iskustva i iskustva svoje profesionalne zajednice ću preneti drugim profesijama, ako im je to od koristi u izgradnji unapređivanju profesionalnog udruženja ili profesionalne etike.

Uvek ću se rukovoditi principima stručnosti, običajima i pravilima profesije i struke koju obavljam, odnosno vrednostima, normama i idealima profesije kojoj pripadam.

U želji za stručnim napredovanjem u karijeri stalno ću sticati potrebna znanja i samo na osnovu stečenih i potvrđenih znanja i zvanja polagati pravo na nova napredovanja i zvanja.

Raspoložive materijalne i tehničke resurse ću koristiti racionalno, odnosno u svrhu svog posla, ustanove u kojoj radim i klijenata u čijoj funkciji su ova ustanova i moja profesija. Svaka zloupotreba javnih resursa u ličnu korist je za mene neprihvatljiva.

Poštovaću sve principe i norme koje regulišu rad ustanove u kojoj sam zaposlen.

Iniciraću i učestvovati u inicijativama koje imaju za cilj unapređivanje organizacije institucije. Podržavaću i učestvovati u svakoj akciji koja ima za cilj odbranu principa da ustanovom vladaju pravne norme. Uvek ću se protiviti nameri da volja ili hir pojedinca ili grupe pripadnika vladaju ustanovom.

Neću prihvatiti da budem deo bilo koje grupe kolega ili pripadnika profesije koja ima za cilj da zarad ostvarivanja sopstvenih interesa naruši funkcionisanje ustanove kojoj pripadam, naruši prava i interese klijenata ili naruši ugled profesionalnog udruženja ili profesije u celini.

Prema kolegama ću se ponašati u skladu sa propisanom procedurom i ovlašćenjima koja iz njih proizilaze. Izbegavaću da stručne i

profesionalne odnose među kolegama gradim na ličnim simpatijama ili netrpeljivosti. Eventualno postojanje takvih odnosa neće uticati na ocenjivanju rada, dodeli posla, ocenjivanju kolega pri napredovanju ili nazadovanju.

Raspoloživa znanja ću staviti kolegama na raspolaganje, ukoliko oni to od mene budu zahtevali ili kada procenim da su ona kolegama neophodna.

Zalagaću se da pri prijemu u radni odnos, ocenjivanju rada, odlučivanju pri napredovanju ili nazadovanju napravi model zasnovan na stručnim i profesionalnim kriterijumima, koji su naučno merljivi i podržani od profesionalne zajednice.

Ako budem izabran u bilo koji upravljački organ, pri donošenju odluka imaću u vidu interese zaposlenih u ustanovi, ustanove i njenih klijenata.

Donosiću odluke u skladu da verifikovanim znanjima i iskustvima na osnovu sopstvenog znanja ili u konsultaciji sa poznavacima tih znanja.

Tokom obavljanja svoje upravljačke funkcije stićaću znanja koja su neophodna za adekvatno obavljanje posla.

Svoj rad ću podrediti pravima i interesima klijenata i prema njima se ponašati onako kako to od mene zahteva Zakon, etika moje profesije, odnosno pravila ustanove u kojoj radim.

Pre donošenja odluka ću diskutovati sa zaposlenima, odnosno klijentima na koje se odluka odnosi. Na taj način ću obezbediti legitimitet odluke.

Svojim ponašanjem neću dovesti u situaciju bilo koju osobu da pomisli, ili učini bilo šta što bi joj omogućilo da na nezakonit način ostvari prava koja joj pripadaju ili ne pripadaju.

Svojim ponašanjem neću staviti do znanja ostalim kolegama da ću prihvatiti da u bilo kojoj situaciji bilo koju osobu navedem na po-

misao da učini ili učini bilo šta što bi joj omogućilo da ostvari prava koja joj ili pripadaju, ili ne pripadaju na nezakonit način.

Svaki pokušaj korupcije učiniću javnim, kako pred ostalim zaposlenim, tako i pred institucijom nadležnom za ovaj Kodeks.

Ako se od mene bude zahtevalo da pružim sve raspoložive informacije i znanja o konkretnom slučaju korupcije koji sam učinio javnim, ja ću to učiniti.

U slučaju kada se od mene traži stručna pomoć ili mišljenje u identifikaciji bilo kog drugog čina korupcije, ja ću je pružiti.

Svakom pripadniku profesije ću pružiti znanja ili uputiti gde ih može dobiti kako bi taj pripadnik profesije izbegao korupciju.

Svaki put kada to od mene bude zahtevano, pružiću stručnu pomoć osobama koje su žrtve korupcije.

Pružiću stručnu i moralnu pomoć pripadnicima profesije koji se angažuju u borbi protiv korupcije.

Učiniću sve da se u mojoj ustanovi štite interesi moje profesije i sprovode odluke udruženja, uključujući i one o korupciji.

Staraću se da se svaka odluka profesionalnog udruženja, ili nekog njegovog organa, koja se odnosi na korupciju, na najbolji način sprovede.

BIBLIOGRAFIJA

- Bolčić, S.** (2003), Svet rada u transformaciji, Beograd, Plato
- Bolčić, S.** (2000), Razoreno društvo u Srbiji devedesetih: Sistem i korupcija, Beograd Institut društvenih nauka
- Dirkem, E.** (1972), O društvenoj podeli rada, Beograd, Prosveta
- Gredelj, S. i drugi** (2005), Profesija (i) korupcija, Beograd, Centar za monitoring i evaluaciju
- Gredelj, S.** (2007), Stavovi zaposlenih o korupciji na Beogradskom univerzitetu, Filozofija i društvo, 3/2007, 237- 269
- Istraživanje** (2005), Novinarstvo i etika u Srbiji, Beograd, Medija centar
- Janković, I., Pešić, V.D.** (1980): Društvene devijacije - kritika socijalne patologije, Beograd , Naučna knjiga
- Karklins, R.** (2007), Sistem me je naterao, Beograd, OEBS – Misija u Srbiji
- Merton, R.** (1998), O teorijskoj sociologiji, Beograd, Plato
- Rouz-Ejkerman, R.** (2008), Ekonomija korupcije, Beograd, Službeni glasnik
- Rouz-Ejkerman, R.** (2007), Korupcija i vlast – uzroci, posledice i reforme, Beograd, Službeni glasnik
- Šporer, Ž.** (1990), Sociologija profesije: ogled o društvenoj uvjetnosti i profesionalizaciji, Zagreb, Sociološko društvo Hrvatske
- Weber, M.** (1989), Protestantaska etika i duh kapitalizma, Sarajevo, Veselin Masleša
- Vuković, S.** (2005) Pravo, moral i korupcija, Beograd, Filip Višnjić
- Vuković, S.** (2005), Problemi korupcije u tranziciji: primer pravosuđa, Sociološki pregled, godina 38, broj 1/2, str. 115 - 134
- Vuković, S.** (2005), Korupcije između prava i morala, Sociološki pregled, godina 38, broj 4, str. 507 - 526